

Arnošt Lustig

Dům vrácené ozvěny

Autobiografický román o osudovém boji o přežití
rodiny Emila Ludviga za dob protektorátu

Mladá fronta

Dům vrácené ozvěny

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Arnošt Lustig

Dům vrácené ozvěny – e-kniha
Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

MLADÁ FRONTA

Text © Arnošt Lustig – dědicové, 2019

ISBN 978-80-204-4911-5 (tištěná verze)

ISBN 978-80-204-5383-9 (ePub)

ISBN 978-80-204-5385-3 (Mobi)

ISBN 978-80-204-5384-6 (PDF)

Arnošt Lustig
DŮM VRÁCENÉ
OZVĚNY

Mladá fronta

Bože můj! Dokud jsem nebyl stvořen,
nebyl jsem ničím,
a nyní, kdy jsem stvořen, jsem tolik,
jako bych nebyl stvořen;
prach jsem za života svého,
tím více pak po své smrti.
Hle, zde stojím před Tebou jako nádoba
plna hanby a potupy. Budiž vůle Tvá,
Hospodine, Bože můj a Bože mých otců,
abych nikdy již nehřešil, a co jsem zhřešil
před Tebou, vyhlad' milosrdenstvím svým
hojným, avšak nikoli bolestmi a zlými
nemocemi.

MODLITBY PRO VŠECHNY VŠEDNÍ DNY,
SOBOTY A SVÁTKY, JAKOŽ I PRO DEN SMÍŘENÍ.
DRUHÉ VYDÁNÍ. NAKLADATEL SAMUEL WOLF
PASCHELES A SYN, V PRAZE, 1924.

Uzavírám s tebou dnes smlouvu,
kterou prohlašuji,
že už nikdy nepřivedu potopu na svět
a že nezničím najednou vše, co žije,
jako jsem to udělal tenkrát.
Dokud zůstane země zemí,
budou se střídat noc a den,
léto a zima, horko a chladno,
doba setí a žní,
ale nikdy už nepřivedu potopu.
Oblouk, který vidíš na obloze,
je zjevným znamením této smlouvy.
Kdykoli jej spatřím,
vzpomenou si na svůj slib,
který jsem dal.

STARÝ ZÁKON

I. Dům vrácené ozvěny

Rodina

Ze zápisků Heleny:

Ještě jsem na chvíli zavřela oči a měla jsem druhý sen. Zdálo se mi, že jsem mulatka. Byla jsem štíhlá, s malými prsy a útlým pasem a boky. Bylo to prvně, co se mi zdálo, že jsem někdo jiný. Díval se na mě – obdivným pohledem – můj spolužák ze třídy, Alfréd Flexner. Škoda, že jsem se probudila. Kdovíjak by sen pokračoval? Kam až by se Flexner odvážil? Kam až bych se odvážila sama?

Tatínkovi se v noci zdálo, že dědeček Ferdinand, který kradl koně, ho vzal poprvé s sebou. Jeli pak spolu na trh a zpáteční cestou nakoupili kávu, hrozinky, ovoce, plno dobrot. Ráno se tomu u snídaně tatínek smál. Kradl a prodával opravdu dědeček Ferdinand koně? Není to jen rodinná legenda, kterou tatínek pěstuje, abychom se necítili ani příliš malí, ani příliš důležití? Ještě jsem neuhádla, co tím tatínek sleduje. Vypráví to, jako by se něčemu uvnitř sebe smál. Má bezstarostné modré oči a připadá si, že by mohl obejmout celý svět, všechny lidi a přitom pít kafe. Škoda, že jsem dědečka Ferdinanda nikdy neviděla. Umřel, když bylo tatínkovi čtrnáct.

Nevím, co si mám o svých snech myslet.

Zdálo se mně, že jsem pomerančový strom. Když jsem vzhledla, viděla jsem modré nebe. (Muselo to být někde v Palestině, o které jsem už slyšela přednášky.) Před mnou ležela pole a louky. Kluk, který vypadal jako Alfréd Flexner, se o mě opřel. Byl opálený, s olivovou pletí a zuby jak ze slonoviny (trochu jako tygr).

„Mám žízeň,“ řekl.

„Vem si,“ odpověděla jsem mu.

Utrhl si pomeranč. Projela mnou radost, od kořínků k nejvyššímu listu a bílým květům.

Věděla jsem, že jsem silná, energii, kterou mají holky a která se projevuje jen v přítomnosti mužů. Byla jsem strom a zároveň čtrnáctiletá holka. Loupal si pomeranč a jedl ho, kousek po kousku.

„Mám chuť na víc,“ řekl.

„Nechci se vydat ze všeho najednou,“ řekla jsem. „Láska by neměla být chamtivá.“

„Proč?“

„Co je holka, oškubaná donaha?“

„Jsi přece pomerančový strom,“ řekl.

1.

„Člověk se musí umět narodit,“ řekl Emil Ludvig. „Není to krása nadýchat se takhle dosyta čerstvého vzduchu?“

„Nejdůležitější je vykročit pravou nohou,“ řekla Anna. „Pojďte, ať jsme zase včas zpátky. Jak dlouho tam chcete zůstat?“

„Proč myslíš na konec, ještě než začneš?“ usmál se Emil Ludvig.

Někdy myslel Emil Ludvig na to, že i nejobyčejnější z lidí vystupují v několikeré úloze. V duchu si nastavil zrcadlo. Živitel, obchodník, manžel; přítel, příbuzný – švagr, bratr, strýček – a v různých obdobích své existence syn, učedník, voják, obchodní příručí, a vždycky mu okolnosti připomenou, kdy se vymknul ze své úlohy a kdy se do ní musí vrátit, a jindy, jak některé role zkombinovat či vyloučit jednu na úkor druhé, a musí být sám sobě náповědou. Někdy se učí svou roli, už když je opona nahoře. V jedné úloze říká ano, v druhé ne, v třetí možná. Někdy se musí tvářit, jako by hrál jednu, když hraje druhou a mluví o třetí. Usmál se směřností své myšlenky. Zatím měl štěstí v jednom, i když je někdy od rána do večera na nohou a pryč z domova; ještě se nestalo, aby přespal noc jinde. Jsem jako vlaštovka, přes den pryč, ale na noc na svém místě, ve svém hnízdě. Zapomněl na úlohu ošetřovatele, někdy doktora. V tom směru ho předčila Anna. Věřila ve všeléčivou moc česneku. I za cenu, že si musel člověk držet dlaň před nosem. Pohlédl na děti, Richarda a Helenu.

Emila Ludviga napadlo, jaké role ještě bude muset v životě sehrát. Co by člověk pro rodinu nepodstoupil.

Jedna role ho čeká za chvíli. Ještě nevěděl přesně jaká. Jen věděl, co od ní čeká. Kladel si bezděčně otázku, jak asi obstojí. Věděl, že člověk chce obstát ve všem, co podnikne. Zvláště, když má svědky, na kterých mu záleží.

Život je otázka praktičnosti, myslel si Emil Ludvig. Co mi unikalo, je nabíledni. Potřebuju peníze. Nic nového pod sluncem, jak říká Anna. Kde je vzít a nekrást?

Zimní den byl jasný. Smetli sních z chodníků. Střechy zůstávaly bílé; vdechovalo jim to bezbolestnou tíží. Ohlédl se k dětem, Heleně a Richardovi. O jeho starostech nemají ponětí, úměrně tomu, jak je Anna zveličuje. Dobře. Budou mít jednou dost svých. Napadlo ho, že jsou pořád ještě mladá rodina. To nejlepší mají teprve před sebou. Jen se nenechat ničím zastrašit. Peníze jsou jen peníze. Je – přece jenom – dobré být ještě mladý. Mít na všechno dost sil. (Bohužel, připojil v duchu, *na všechno*.)

„Tati, proč zabíjejí lidi zvířata?“ zeptal se Richard.

„Zvíře je to poslední, co bych zabil,“ řekl Emil.

„Jak jsi na to přišel?“

„Tos mi neodpověděl,“ namítl Richard.

„Nerad se bavím o zabíjení,“ dodal Emil. Četl ráno v novinách, jak tygr zabil v německém cirkuse Busch krmiče ranou tlapy do lebky; praskla jak lískový oříšek. V cirkuse byli minulou neděli. Nejnovější atrakcí byl hypnotizér. Vyvolal si z obecnstva ženu a vyvolal v ní vzpomínku na rodiče, kterou už zapomněla. Rodiče ji bili? Ano, bili, řekla žena. „Není taky tak lehké zabít,“ dodal Emil.

„Budete se bavit o zabíjení?“ zeptala se Anna. „Nechci to poslouchat.“

„Zabít je vždycky to poslední,“ řekl Emil. Cítil v sobě ozvěnu bezstarostnosti, kterou napájí energie i neznalost mládí. Jestliže je bezstarostnost nebo lehkomyšlnost znamením mládí, nemůže si stěžovat. Cítil se mladý. Jako by jednou nohou byl člověk už hlavou rodiny, ale ještě druhou v oblasti mládí, která věří v úspěch, v malé a všední zázraky a důvěřuje mimo sebe i všem – nebo skoro všem

ostatním. Nepatří k bezstarostnosti věřit, že většina lidí smýšlí a vidí jako on? „Máš pravdu, můžem se bavit o něčem jiném.“

Královská třída vedla od jejich krámu v čísle 137 jako pravítko. Vedle proluky, určené pro stavbu pošty, byl holič a z druhé strany sňatková kancelář s velkými fotografiemi šťastných párů. Firma Bálek a Cézare di Carlo, dovoz jižního ovoce a lahůdkářství, sídlila v bloku zároveň s nožářem, který si dal do výkladní skříně vedle obrázku vidličky reklamu amerického filmu *Alibaba a čtyřicet loupežníků*.

Spodní část krámu v domě, kde bydlel strýček Artur, si pronajalo železářství. Jako každou zimu byla tu i letos výstava topných těles, bez udání cen. Americké klubky, *Musgraves originál*, belgická kamna do továren nebo skladišť, německé topné válce s nehořlavým sklem a falešné anglické krby.

Emil Ludvig se zastavil. Držel se Anniny paže. Zkoumal, co by se u sbírky topných těles hodilo do jejich krámu v Královské, kdyby na to měl. (Anně pravidelně v zimě omrzaly ruce.)

Minulí už prve proluky po zbořených domech, kde nikdo nemohl bydlet. (Neměl rád prázdná místa.) Viděl se v odrazu výkladní skříně. Zapnul si knoflík. Měl na sobě nový kabát. Krejčí na Královské vyvedl po třetí zkoušce oba své pomocníky na chodník, aby dokázal, že v pěkném oblečení se taky musí umět chodit. (Vypadáte jako bankovní ředitel, pane Ludvig, jen co je pravda.) Emil nebyl největší a chodit rovně a báječně oblečen mu dávalo pocit, že je vyšší. Nedovedl by to nikomu vysvětlit a možná ani sobě. (Taky to nikomu nevysvětloval.) Trochu ješitnosti v tom bylo také, ale člověk se jeví rád těm druhým z těch lepších stránek.

Krejčí se proslavil v sousedství kradeným erárním dalekohledem značky Zeiss. Pozoroval do podzimku líbánky učitele hudby, co bydlel nad čistírnou v prvním poschodí domu naproti. Učitel budil ráno svou druhou, mladší ženu polibky na břicho, a když se probudila, kladl jí na holou kůži hrníček s kávou a kousky ranního pečiva. Jestliže někdo v hostinci Merkur tvrdí, že jsou muži, kteří se bojí žen, i své vlastní, pro učitele to neplatilo.

„Myslím na Artura,“ řekla Anna.

Myslela na to, kde se v Emilovi bere bezstarostnost nebo – někdy skoro nemístná – veselost. Z čeho čerpá svou energii. (Měla by se ptát, alespoň na to poslední, na svou vlastní adresu.) Přenesla se myšlenkami k příbuzným.

Jak může někdo před někým žasnout a zároveň jím pohrdat, ptala se Anna v duchu? S příbuznými se musí člověk učit vycházet. To ji naučila už matka. Pokud jde o příbuzné: mlčeti zlato, mluvití stříbro. Ve štěstí jsou všichni s tebou, máš-li neštěstí, o posměch se nestarej. Artur dal minule k lepšímu anekdotu, že válka mezi mužem a ženou je jediná válka, ve které spolu spí nepřátelé na jedné posteli. (Rádi.) Dal si také rád vypravovat o pozorováních mistra nitky. Takový dalekohled, kterým by dohlédl, kam by rád viděl, ještě nikdo žádnému eráru neukradl.

„Nerada bych někomu dvakrát říkala, jak se má na návštěvě chovat,“ napomenula je Anna. „To platí i na tatínka. Bylo by smutné, kdybych vám to musela opakovat i u Artura.“

Zastavili se u odpočívadla v mezaninu. Přehlédla Helenu a Richarda. Prohlížel si andílky s baculatými kamennými zadečky v půlkulatých výklencích. Na zdech odpočívadel byly tapety s holandskými mlýny s větrníkem.

Emil Ludvig zazvonil. Vysypal se zvuk jako olovené broky na cínové misce.

„Příště se chci narodit jako Artur,“ vzdychl Emil. (Myslel na Arturovu poznámku minule, že nejšťastnější člověk je ten, který si vystačí a nikoho nepotřebuje. Takoví asi nejsou a nikdy nebudou, řekl si.)

„Ach, to jste vy,“ volala teta Marta v otevřených dveřích. Měla krátkozraké modré oči. Trochu mžourala. Nosila stejně jako Emil brýle se zlatými obroučkami, čtyři dioptrie na levém, šest na pravém oku. „Čekali jsme vás už minulou neděli.“

„To jsou k nám hosti,“ ozval se Artur. „Komu patří ty krásné děti?“

„Jak se máš, Arture?“ zeptal se Emil. „Co je nového?“

„V branži zemřelo pár lidí, z toho jeden můj úhlavní konkurent. Neměl se tolik honit. Kde jste byli, že jste se neukázali?“

Artur byl samý úsměv. Měl havraní černé vlasy a stejně černé, huňaté obočí. V rohu obývací místnosti stál vánoční strom. V bytě se mísily nejrůznější vůně. V oknech splývaly dvojí záclony: bílé (už zažloutlé) hedvábné a rudé (vybledlé) sametové.

„Voní to tu jako v lese,“ řekl Emil. „Koupit strom o něco vyšší, museli jste se probourat do hořejšího bytu. Kdo nad vámi bydlí?“

„Padlá bankovní veličina,“ odpověděl Artur. „Taky bojoval na řece Piavě, jako ty. A zranili ho na noze, jako tebe. Jen na rozdíl od tebe z toho zbohatnul.“

Piava byla pro Emila daleko, v místě i v čase; ale z člověka se neztrácí nic, co prožil, viděl, slyšel, dělal. Artur ťukl na jeho citlivou stránku. Někdy má člověk štěstí, že se narodí o sto nebo tisíc kilometrů dál, než by se narodil, kdyby některého z dědečků napadlo vandrovat více nebo méně. Neřekl, že by byl rád, kdyby měl jednou hrob, o který se někdo stará, jako se starají oni dva s Richardem (a Helenou a Annou) o místo, kde odpočívá dědeček Ferdinand. Jiný náhled má člověk zblízka, jiný zdálky.

Pokud to nemohlo prodloužit život mrtvých, prodlužovalo to opar, v kterém žilo, co na nich bylo nejlepší. Otec Emila, Ferdinand, umřel, když bylo Emilu Ludvigovi čtrnáct; Emil se potom staral o maminku a Martu, ale maminka a Marta se taky staraly o něj. Bylo škoda, že se Ferdinand upil, ať už to bylo z jakéhokoli důvodu. Je směšné, že Ferdinand pil tak často na zdraví svých dětí, až je nechal samotné.

Richard myslel na to, co mu tatínek neřekl, a najednou na to myslel i Emil. (Existuje v rodině telepatie?) Artur vydělával vždycky víc než oni, ať dělal, co chtěl. Nemělo asi význam se s ním předhánět. Třeba někoho člověk potřebuje, aby se s ním předháněl. (Občas se Richardovi zdálo, že tatínek si strýčka Artura vymyslel jako rivala, aby si mohl dokazovat na někom, koho dobře zná, že se mu vyrovná, pokud není lepší.) Emil Ludvig se – stejně jako Artur

Pick, který se svým samostatným obchodem už praštil – přel s dodavateli, se závozníky, nenáviděl termíny činží a daní. Ale tatínek mohl být od minuty poddůstojníkem z povolání, a to by asi strýček Artur nemohl. Tatínkův krám, jehož majitelem ho brzy po svatbě učinilo Annino věno, bylo smíšené požehnání, jak řekl jednou strýček Munk. Starosti ho nespojily se známými, jako byli pan Tanzer, doktor Mautner a pan Neuman z krámu na Primátorské.

O tom se nehodilo mluvit – a tady – s tatínkem. Richard vycítil, čeho se tatínek bojí, i když si to asi nechtěl připustit.

„Nebyli jsme v lese deset let,“ řekla Marta.

Anna a děti se usadily. V rohu sálala kamna na uhlí.

Artur zařukal klouby sevřené levičky na zeď, kde nad menou visel zarámovaný obrázek s textem. Stálo tu: *Z chasidského slabikáře*. Ve službě Bohu se může zbožný člověk poučit ve třech věcech od dítěte a v sedmi od zloděje. Od dítěte se můžeš naučit: 1. Být vždycky šťasten. 2. Nikdy nečinně nesedět. 3. Brečet pro všechno, co chceš. Od zloděje se můžeš naučit: 1. Pracovat v noci. 2. Když nezískáš, cos chtěl za jednu noc, pokus se o to druhou. 3. Milovat své spolupracovníky a druhy jako se zloději mají navzájem rádi. 4. Dokázat i za malou věc riskovat život. 5. Nepřikládat přílišnou hodnotu ani věcem, za něž jsi riskoval život. 6. Přestat všechny druhy mučení a bití a zůstat i na konci, čím jsi. A za sedmé: Věřit, že tvoje práce má cenu, a nechtít ji změnit.

„Zajímavé,“ řekl Emil.

„Člověk si má brát poučení ze všeho, co si to zaslouží,“ usmál se Artur. „Nemám předsudky proti ničemu.“

Anna si odkašlala.

V bytě bylo rozvěšeno několik benátských zrcadel. Některá zdědil Artur po matce, jiná koupil hned po svatbě z nejlepších krámů a potom – když obchody nešly tak dobře – z druhé ruky. Artur je rozvěsil důmyslně, aby se viděl z nejrůznějších úhlů, ale aby mohl taky pozorovat všechno, co se v domácnosti děje, včetně hostů. Ačkoli ledacos z nábytku a vybavení občas rozprodal, na zrcadla

nesáhl. Dával jim přednost před obrazy. „Nemůžu se od zrcadla odtrhnout,“ prohodil Artur.

„Čím jsi starší, tím jsi ješitnější,“ poznamenala Marta.

„Na ješitnost asi nemá vliv ztráta buněk,“ podotkl Artur. „Taky se nechci okrást o pohled na to nejhezčí.“ Usmál se, navenek i dovnitř, a blýsklo mu v černých očích.

Annou napadlo, že Artur by byl nejšťastnější, kdyby mohl snad prostoupit zrcadlem. Vejít do zrcadla. Splynout se svým obrazem. Vidět se i se zavřenými očima. Vyšplhat se na zrcadlo jako na nejvyšší strom. Neměla nic proti švagrovi, až na to, čím ji dráždil. Uměl smísit každou ctnost s hříchem a každý hřích pocukrovat ctností. Jestliže musel mít každý falešný prorok z kázání kantora Schapiry nebo rabína Krause podobu, mohla si dosadit tvář Artura Picka. Nebyla to slova a činy, co švagra usvědčovalo, ale zrcadlo. Viděl v zrcadle, kromě své krásy, i svoje pravdy, vášně a dobro a zlo nebo spravedlnost a naopak? Bylo zrcadlo sídlem jeho mozku nebo jeho ješitnosti? Jak a čím hladilo zrcadlo jeho duši, jeho srdce? Co pro něj v zrcadle pramenilo? Co se v zrcadle odráželo? Duchovní nebo živočišná duše? Čím mu zrcadlo bouřilo krev, připomínalo slasti, hříchy a dobrodružství a hudbu, kterou slyšel jen sám, ne Marta nebo příbuzní nebo dcera Zuzana, toho času v klášteře v Itálii?

Díval se na sebe z takové blízkosti, že skoro smazal mezeru mezi sebou a odrazem. Snad aby mu neuniklo ani to nejmenší? Zrcadla byla drahá. Dokud ještě žili jeho rodiče, matka nikdy nezapomněla zdůraznit, kolik za jednotlivé benátské zrcadlo zaplatili. Občas Artur žertoval o šetrnosti své matky. Otec jí musel rvát násilím z těla děravé noční košile. Arturova matka byla schopna nosit kousek prádla přes deset let, než se ho vzdala. Otec na ni křičel, že nechce mít vedle sebe v manželské posteli ženu s potrhanou košilí. Vytýkal jí, že vydělá snad dost, aby jí mohl koupit to nejdražší prádlo, deset kousků od každého, kdyby chtěla. Arturova matka navzdory tomu kupovala nejlacinější druhy a brzy mělo

i nové prádlo díry, k čemuž Arturova maminka podotýkala, že žádné peníze, ani ty jeho, nerostou na stromech.

Anna byla taky praktická a šetrná, ale ne do té míry. Arturův tatínek nenáviděl díry v dámském prádle a Artur to měl po něm. Trval na tom, že Marta musí mít to nejlepší, stejně jako Zuzana. Jednou Marta namítla, že Artur vyhazuje peníze za takové nesmysly oknem, a Artur jí to vyvrátil tím, že jsou dost bohatí, aby si mohli dovolit, když budou chtít, jíst třeba jednou denně vejce natvrdo. Arturova maminka dokonce tvrdila, že má ráda dřevé noční košile. Arturův otec z matky takovou košili jednou před synem serval. Matka se smála, i když trochu nervózně, protože u toho byl Artur. Pak řekla jeho otcí, že možná tedy nemá díry ve svých nočních košilích v takové lásce, ale nechce skončit jako otec Arturova otce, Arturův dědeček, který musel rozprodat křišťálové lustry a perské koberce a norkové kožichy své ženy, Arturovy babičky, včetně prstenu s velkým briliantem a černého křídla Steinway, na které nikdy nedovolil nikomu položit ani hrníček. To bylo v době, kdy Johann Strauss složil svou slavnou operetu *Die Fledermaus*. Otec na Arturovu matku křičel, aby okamžitě šla, ale hned teď!, a koupila si nové prádlo, deset kousků. Načež matka pronesla: Když na tom tedy trváš...

Artur dával historky rodu k lepšímu, když načínal láhev nebo když přišla řeč na rodinné příslušníky. Jeho otec byl jinak nejopatrnější člen rodiny. Nevěřil, že den, kdy je zase vyženou ze země s prázdnýma rukama, je příliš daleko. Cítil to ve vzduchu. Věřil naopak, že je celý svět nenávidí, i když v některé zemi to dávají více a v jiné zemi méně najevo. Svět je bude vždycky nenávidět a někde za rohem už čeká lůza připravená rabovat. Pokud jde o ně, zákony budou vždycky chránit zloděje, ne oběti loupeží. Tak to bylo, je a bude. Žádný mu to nemohl vyvrátit. Mohl na to přísahat, i když nerad vypadal jako sýček. Arturův tatínek trval na tom, aby měl každý člen rodiny neustále po ruce platný cestovní pas a alespoň dvacet zlatých mincí s portrétem císaře Františka Josefa

nebo s podobiznou císařovny Marie Terezie. Nebyl líný opakovat, že čekat s pasem na poslední chvíli je fatální chyba, i kdyby člověk nikdy zatím nemusel vytáhnout paty z rodného domu, rodiště, nebo dokonce když všichni jeho předci umřeli v posteli, a cestovat do Vídně nebo do Budapešti neznamenal cizinu.

Tomu se Emil smál, jako by to Artur opakoval trochu i proto, že tomu věřil jako jeho otec, ačkoli Anna by za nic nedala ruku do ohně. Kdovíco se může stát? Co na ně někde čeká? (Chraň Bůh připouštět si i jenom takovou myšlenku.) Také Annini rodiče byli v tom ohledu opatrnější než Emil, který věřil, že v téhle zemi našli nejlepší domov, jaký na tomhle světě mohli najít; odtud už je nikdy nikdo vyhánět nebude. Proč? Annini rodiče ovšem nedělali katastrofu z toho, že někdo v rodině neměl ve dne v noci platný cestovní pas, aby mohl kdykoli vzít nohy na ramena. Ovšem, dvacet zlatých mincí, bez ohledu na to, či portrét by nesly, by se jim v tuhle chvíli hodilo do krámu víc než cokoli jiného, včetně platných cestovních pasů, nového spodního prádla a hedvábných nočních košil. (Artur nezapomněl nikdy dodat, že po něm asi nikdo dědit nebude. Stejně jako nikdo nezdědil ani pětník po jeho tatínkovi. Umřel bez haléře.)

Artur se usmál. Nos se mu ostře lomil. Zaťukal kloubem prstníku do dřevěného opěradla na křesle.

„To znáš, jak se manžel ptá ženy, co má dělat s nábytkem, až manželka umře?“

Artur si utahoval pásek županu. Svým vtipům se nejvíc nasmál sám. Emil si přehodil nohu přes nohu. Původně měl Artur taky krám s textilem, dole v domě, kde bylo teď železářství; včas s tím praštil. Na něco měl Artur nos. V něčem slyšel trávu růst a pak se ukázalo, že tam opravdu rostla nebo už hnila. Střídavě teď zastupoval Artur firmy s vínem, v slabší sezoně prodával krémy na boty. Lidi pili a budou pít.

Na vypelichané medvědí kůži ležel Hektor-Hugo. Lízal Arturovi střevíce. Děti si všimly, že pes už nemá jediný zub. Potřeboval

by taky asi vykoupat a učesat. (Jeden zub mu vytrhnul před rokem Richard, když se tahali o tenisák.)

„Letos budeme na svátky sami,“ řekl Artur. „Zuzana zůstává v klášteře.“

„Stýská se mi po ní,“ řekla Marta. „Neměli jsme ji tak daleko posílat.“

„Naše malá chudinka,“ řekl Artur.

Pohlédl na Zuzaninu fotografii ve stříbrném rámu vedle benátského zrcadla. Měla na sobě drapové hedvábné šaty s bílým krajkovým krejzlíkem.

Artur Pick byl stálým a věrným návštěvníkem kavárny Aschermann, Sklípku a Nizzy, kde se hrálo o menší, větší i velké peníze. Do Aschermanky si chodil pro svou duševní potravu a ledacos pochytil o okultní filozofii i kabale; zaujalo ho učení o „prchavých jiskrách, vznikajících pod úderem kladiva“, o pradávných, nedokonalých, a proto zaniklých světech. Jak se dalo soudit, nedával současnému světu příliš velké šance. Je zlo podřízeno dobru? Měl by na to rád nějaké potvrzení. Bylo by krásné, kdyby všechna pokušení byla opravdu jen zkouškou. Asi by mu praskla hlava, lámat si ji opravdu od rána do večera tím, kam spěje lidstvo, když většinou „spravedlivý trpí a hříšný se raduje“. Nehodlal se tajit tím, že dává přednost patřit mezi ty hříšné. Co ho na těchto pradávných učeních, kterým říkal pověry a předsudky našich předků, bavilo, byly otázky muže a ženy. Zaujalo ho tvrzení, že mužská a ženská duše, když tělo jen chvilkově tvoří celek, se jen v pozemské existenci člověka rozděluje. To, co v onom světě tvořilo jednotu ve dne v noci, se na zemi může propojit jen na okamžik. Rád si to představoval. Tvrdil, že je sto dvacet čtyři druhů spojení, z nichž si mohou milenecké a manželské dvojice vybrat. Do těchto oblastí zabrousil pro jistotu jen před Emilem; Anně, jak mohl vědět, by se to už tolik nelíbilo. Napadlo ho, že už dlouho nebyli v kavárně s Emilem. Emil si poslední dobou moc času k zábavě a odpočinku nedopřál.

Pokud šlo o kávu, měli ji nejlepší v kavárně Aschermann. Tak se mu, během času, spojila káva s kabalou a zákusky s výstřelky okultní filozofie. Zažil pár debat o zneužívání magie a uznával, že některým věcem člověk nepřijde asi nikdy na kloub. Byl by rád zapřáhl magii do karet, ale spoléhal radši na dobrou paměť, logiku a schopnost si umět propočítat, co má kdo v kartách a za lubem. Spíš věřil, že kde selže rozum, nepomůže ani nejčernější magie. Totéž si myslel o umění odhadnout lidi; co od něj mohou chtít. Spoléhal na svůj šestý smysl. Jistě existuje spřízněnost duší; jinak by člověk nevěděl už dopředu, co od něj kdo bude chtít. Nebyl by v stavu se na to také připravit. Je zvláštní, jak si někdo chce pomoci od výpůjčky až k nějakému vykoupení. Je to všechno z jednoho materiálu.

Nejsou rybičky snad na to, aby se proháněly v řece a ne v akváriu? Anna pokládala ryby ve skleněné kleci za luxus, za který může pámbu člověka jen potrestat. Taky by asi neměla srdce kupovat drahé stříbrné rámy jako Artur. Artura opřádala pověst, než přijela do Prahy, že je obchodník vínem a dokáže prodat i padesát tisíc lahví. To se ukázalo jako smyšlenka, kterou Artur nikomu nevyvracel. Nevyvracel taky klepy o tom, že se zamýšlel dát pokřtít, a ačkoli Zuzana by tomu nebyla tak nenakloněna, Marta řekla jen přes její mrtvolu. Arturův bratr měl po rodičích v Golčově Jeníkově košer řeznictví, a Artur svoji polovinu dědictví po rodičích zčásti investoval a zčásti rozházel. Nebál se, jako Emil, že by mohl přijít bankrot. Anna jen čekala, až Artur uplatní svůj obvyklý omšelý vtíp, že Wagnerova hudba není tak hrozná, jak děsně zní. K tomu taky vzápětí došlo.

Anna se dívala na obrázek Zuzany Pickové, v dlouhých drapových italských šatech. Myslela na to, jak se narodila Martě Zuzana, co z toho udělali; nejraději by měli v bytě a v ulici ohňostroj. Když se jí narodily děti, měli taky radost, ale ne tak hlučnou. Měla víc práce, ale dělala si všechno ráda sama a šlo jí to od ruky; člověku pomůže, když je mladý. Emil ocenil, co stihla udělat jedněma rukama. Naučila se pracovat už doma. Její tatínek byl dřevosou-

stružník, měli krám s dřevěnými výrobky, ale byla to spíš dílna, kde prodával, co vyrobil. Doma se taky naučila skromnosti. Když tatínek nevydělal a neprodal ani fajfku, jak říkal, hračky nebo kočárek, řekl její mamince, své manželce: Aničko, dneska mi dej jen hrníček mléka a kousek chleba a pak si zapálil fajfku a kouřil a odpočíval a plival a v domě byl mír, ticho, jako by jim patřil svět. Nebo to teď a tady odtud takhle viděla? Tatínek jim jen vyprávěl o pohádkových boháčích třeba v Indii, kteří používají velký démant jako těžítka na papíry.

Byly to většinou těžké časy, ale naučila se nenaříkat. Teď to přichází znovu. Řekla včera Emilovi: „Přežili jsme to, protože jsme byli svorní. Rozdělili jsme si všechno. I poslední soustečko chleba.“ Bylo jich sedm. Od maminky se naučila umění vidět všechno hezké. Byl to jednodušší svět než svět Emilův a Arturův, kteří se rádi předháněli. Neměli ani jeden daleko k tomu vyhlásit bankrot, jak to viděla Anna. Podezírala Martu i Artura, že by dali nejradši Zuzanu pokřtít. Nestačilo jim, že ji poslali – nad poměry – na výchovu do katolického kláštera v Itálii?

Pickovi podnikali a dělali hodně věcí, které nikam nevedly. Jaké to mělo pro ně kouzlo? V čem všem je to mohlo uspokojit?

„Nevadí ti, že Itálie je pořád jednou nohou ve válce v Africe?“ zeptal se Emil.

„Čím jsem starší, tím víc mi lezou lidi na nervy,“ dodal Artur.

„Nejsi ještě tak starý, Arture,“ řekla Anna.

„Co Helenka?“ zeptal se Artur. „Už vypadáš na taneční.“

„Děkuju,“ řekla Helena.

Začervenala se. Kdykoli sem přišli, pozorovala Helena Zuzanu fotografii, provedenou v odstínech hnědé. Helena si kreslila sestřenicí v duchu v italském klášteře, jak stojí hodiny před stříbrným zrcadlem, mlčí a hledá v obraze sebe samé, co už neprozradí.

„Co tam Zuza dělá?“ zeptal se Richard.

„Bere hodiny němčiny, angličtinu, francouzštinu a italštinu,“ odpověděl Artur.

„Musí tě to stát hodně,“ řekl Emil.

„To se ani neptej kolik,“ usmál se Artur.

„Ani přibližně?“

„Artur rád zdůrazňuje, s čím nesouhlasí, ale oklikou,“ řekla Marta. „Nemám ráda, když se mluví o penězích.“

„Rád hraju druhé housle,“ řekl Artur.

„Je hezké počasi,“ řekla Anna. „Loni touhle dobou jsme byli na *Vídeňské krvi*.“

„Psala, že vlaky v Itálii přijíždějí a odjíždějí včas a podle jízdniho řádu.“

„Má dlouhé vlasy a pěkně se češe, na to, že je v klášteře,“ řekl Emil.

„Má vkus,“ souhlasil Artur. „Není tam jako jeptiška, Emile.“

„Snad jí svědčí,“ řekla Marta.

„Úžasně,“ doplnil Artur.

Liboval si ve slovíčku *úžasně*; něčím ho zvětšovalo.

Richard se díval pootevřenými dveřmi do vedlejšího pokoje. Stála tam Zuzanina mosazná postel. Takovou mu rodiče zatím jen slibovali. Cítil Helenino dloubnutí v žebrech.

„Včera jí Artur telefonoval,“ řekla Marta. „Šel na hlavní poštu.“

„Varoval jsem ji, aby si dala pozor na starší profesory,“ řekl Artur.

„Za to vydává peníze,“ posteskla si Marta. „Jsou to nejdražší hovory, co jsem kdy slyšela.“

„Čím by jí mohli být nebezpeční?“ zeptala se Anna.

„Jsou to filandři,“ řekl Artur.

„Bylo dobře slyšet?“ zeptal se Emil.

„Jako by stála vedle mě,“ řekl Artur.

Teta Marta měla na hrdle své fetiše. Zvířátka, kamínky a trubičky zvonily, kdykoli se pohnula. Některé byly rudé, zelené, oranžové nebo modré. O zvířátcích na svém náhrdelníku věřila, že se smějou. Artur jí to už nevymlouval. (Jen mu to šlo na nervy.)

Artur Pick měl – kromě jiných zvláštností – ještě jednu: chodil občas v noci do zoologické zahrady. Měl tam známého ošetřova-

tele divokých koček a doktora, s kterými hrál v kavárně Aschermann nebo ve Sklípku v Rybné ulici karty. Když se lokály zavřely, pozdě v noci, a měli náladu, skončili v zoo. Tak věděl Artur, jaké oči má v noci, ve světle ruční svítilny, když zabloudí k mřížím, tygr, lev nebo hyena, ale i papoušek, sova nebo žluva. Mohl jít potmě kolem klecí a poznal oči krajty tygrovitě, jelena nebo lišky. Mohl určit – jako nějaký zoolog – podle zelených očí laně, podle žlutých očí lišky, podle červených krokodýla nebo oranžových jaguára. Podle toho, jak procházely šelmy v noci klecí, a buď se oči pohupovaly, nebo vytvářely přímku, určil, jaké je to zvíře: kočka nebo vlk. Tím se bavili s doktorem a ošetřovatelem. Někdy pozorovali opice. Strýček Artur slíbil Richardovi, že ho vezme k narozeninám do zoologické zahrady v noci, aby viděl, co ještě neviděl, nebo co vidí jen málokdo.

Emil se ptal švagra minule, co na tom má, že chodí do zoologické zahrady.

„Některá zvířata,“ řekl Artur, „mají díky lomení paprsků světla v noci zvláštní lesk v očích, ve všech barvách, podle toho, jaké je to zvíře. Jsou to živé démanty, emeraldy a rubíny. Člověk nemusí být detektiv, aby poznal podle očí v noci zvíře. Pro lovce je to stará vesta. Mohou odhadnout podle očí, jakému zvířeti čelí, aniž zvíře viděli. Oceloti a lišky, ačkoliv liška žije v českých lesích a ocelot někde v Jižní Americe, mají stejné oči. Ale pohybují se každý odlišně. Lišky připomínají psy. Běží rychle, s malými skoky. Takže ve větší kleci může každý poznat podle cikcaků v prodloužené přímce lišku nebo psa. Kočky jsou opatrná zvířata. Chodí nebo běží zvolna, opatrně a přímo. Jeleni a hadi mají zelené oči. Až na to, že had se pohybuje pomalu, na zemi nebo na stromě, kdežto jelen je rychlý. Noční zvířata odrážejí překrásné paprsky v očích. Ale těžko by někdo hledal takovou krásu v očích slepice nebo kohouta, i uprostřed noci.“

„Koně, jak říkal dědeček Ferdinand, odrážejí v noci slabé červené světlo,“ podotkl Emil.

„Jo, říkala mi Marta, čím se někdy v noci zabýval váš tatínek,“ podotkl Artur.

Richard studoval mohutný a ostrý nos Artura Picka. Světlo od okna se lámalo o nos strýčka Artura, takže byl z jedné strany ozářen a z druhé ve stínu. Někdy se Artur choval, jako by tančil mezi vejci. Mohl si sednout, ale přecházel z místa na místo jako vojevůdce, který chce mít pořád co nejlepší přehled. Tatínek vypadal – v Richardových očích – proti nechtěné drsnosti strýčka Artura mírně. Ve strýčkovi bylo něco z váhavosti hazardního hráče. Vycítil souboj obou mužů. Čím se proti sobě napírali, aniž to museli nebo chtěli vyslovit. Byla to ještě druhá, neviditelná řeč, která mezi nimi proudila, nepochopitelný, nevyzpytatelný a někdy zbabělý, protože licoměrný, nevyslovený – jazyk dospělých.

Helena uvažovala o možných Zuzaniných ženiších. Nevypadalo to už dopředu, že by strýček Artur mohl být s kterýmkoli z nich spokojený.

Jak to jednou bude? ptala se v duchu Helena. Je to pravda, že pro otce nemůže být ani ten nejlepší ženich dost dobrý? Koho si jednou Zuzana najde? Myslela na romantický opar lásky, který opřádá ženu ještě daleko dřív, než se poprvé dotkne muže. Myslela na okamžik, kdy se dívka poprvé dotkne rty rtů muže. První polibek. Jaký byl asi první polibek Zuzany muži, muže Zuzaně? Jak? Kde? Kdy? A napadlo ji, kdy asi poprvé tatínek políbil maminku. A nakonec myslela na tu polovinu ženy, kterou si vezme muž, a polovinu muže, který patří ženě.

Teta Marta ukazovala Heleně a Richardovi sbírku zlatých a stříbrných mincí. Vysvětlovala Heleně, že dali Zuzanu na výchovu do kláštera, aby jí jednou nevadilo, co jejich lidem vždycky trochu vadilo. Dívala se přitom na vánoční strom. Nejlepší je přizpůsobit se. Splynout. Nezdůrazňovat rozdíly. Je to, myslela si, první pokolení, které ušlo nějaké katastrofě. Nelišit se, jistě, myslela si Marta. Asimilovat se. V tom postoupila Zuzana o skok. Ohlédla se bezděčně na strom v koutě.

Teta Marta navrhla, že půjde udělat svačinu. „Arture, dáš si s námi taky sardinku?“ Ukládala mince.

Strýček Artur se posadil ke klavíru. Hektor-Hugo tiše vrčel.

Helena myslela na to, od koho dostala asi Zuzana v Itálii růži. Představovala si svatbu v bílém. Bílé šaty jako sníh, královský kůň, první vločka. Bílé jako hvězdy uprostřed noci. Je dívčí duše bílá? Jsou i stíny v duši světlé? Nebo černé jako venku? Proč si tak často myslí, že svět je černobílý? Helena se v duchu snažila odhadnout, jestli už sestřenici potkala láska. Richard mezitím sledoval hrdličky, létající nad stolem a usedávající na kredenc.

Strýček Artur přehrával v hostinském pokoji *Herkulovy lázně*. Při hře si prohlížel odraz snědé tváře ve zdviženém víku piana. Vypadal jako *Don Carlos*, kterého viděli s Martou před pětadvaceti roky v pražském německém divadle.

„Příjemně se to poslouchá,“ řekl Emil.

Myslel na to, jak řekne Arturovi o půjčce. Odhadoval v duchu, o kolik. O dva tisíce? O čtyři? Potřeboval by třináct tisíc, ale to je moc. Vytrhla by ho v nouzi i tisícovka. Není to příjemné mít pořád hluboko do kapsy. „Kde ses naučil takhle hrát na klavír?“

„Talent,“ řekl krátce Artur. „Mám spojení: Německou firmu na krémy, z náhražek, ale komu to vadí? Jde o to vydělat. Škoda, že nejsi v té branži, Emile. *Ersatz neersatz*. Jednou přijdou na to, jak dělat i děti z *ersatz* materiálu.“

Artur tušil, co přijde. Bylo to ve vzduchu. Koukalo to z Emila. Znal svou rodinu. Samozřejmě, žádost o půjčku mezi příbuznými ho nevyvede z míry. Nebude to poprvé ani naposled. A je to i lichotivé, třebaže to je nepříjemné.

„Chtěl bych být nezávislejší,“ dodal Emil. „Nemám chuť se dát obětovat. Kdekdo zápasí s krizí. Vypadá to na vylučovací závod. A jsi všem na očích, jako na nějaké olympiádě.“

„Jak dlouho žijou ještěrky?“ zeptal se Richard.

„Dobře se ptáš,“ řekl Artur.

„Má to už Marta lepší s očima?“ zeptal se Emil. „Mám takovou delikátní věc, Arture.“

Artur přestal hrát; přivřel víko klavíru. Vzal si z běžové krabice kubánské cigáro. Nabídl Emilovi. Zbavil oba doutníky špiček a zapálili si. Naplnili místnost dýmem.

„Nevěděl jsem dost dobře, na koho se obrátit,“ řekl Emil. „Jste nám nejbliž. Jde o okamžitou výpomoc. Mám zase nějaké nepředvídané vydání.“

Artur zabafal a vypustil kouř. Anna byla ráda, že je u okna. „Žijeme všichni ve světě přeludů,“ řekl. A pak: „Děti, můžete mluvit nahlas, nemusíte si šuškat.“

„Bohužel to nejsou jen přeludy, ale účty, činže, všechna dal-má dáti,“ řekl Emil.

Byla to Arturova opatrnost? Utkvělost? Váhání? Nebo hrál o čas, aby si to jen rozmýšlel? Nemohl si dovolit, aby se rozhněval. Tolik věděl sám.

„Mimochodem,“ řekl Artur. „V kinu Svět dávají *Pancho Villu*. Víím, že máš rád všechno, co se týká koní a lidí na nich, kromě těch, co je jedí,“ usmál se. „Jedno mi budeš muset vysvětlit, jaký rozdíl je mezi arabským koněm a plnokrevníkem. Viděls to?“

„Ještě ne,“ řekl Emil. Obracel Artur list?

„V Humanitě dávají *Pět neděl v balóně*. Na tom jsme byli včera s Martou. Nic lepšího jsem už dlouho neviděl.“ Zahalil se do kouře. Věděl, co se Emilovi nelíbilo. Po pravdě řečeno, se mu to taky nelíbilo.

„Držím se branže, myslím, že to pořád ještě není špatná branže,“ řekl Emil. „Jen se potřebuje přehoupnout. Na jaře to zase pojedou do vrchu. Zima je krátká. Lidi se na svátky vydají z peněz a z dluhů ještě nikdo nezbohatnul. Všechno mi leží ve zboží. Do krámu abych lidi tahal za ruku. Zastavil jsem dodávky, ale musím platit staré. Na jaře bych ti mohl všechno vrátit, Arture. Nejpozději v létě. Ale potřebuju posilující injekci. Čas. Nejlepší medicína jsou peníze. Plné břicho, liché starosti. Už bych

skoro chtěl být tak daleko, ačkoli si člověk nemá přát, aby čas chvátal. Nechtěl bych zneužívat tvého dobrého postavení. Jak říkám – můžeš mi věřit – jste rodina a krám, když chci po zimě přimět lidi, aby kupovali, potřebuje nové oblečení. Všechno je zaprášené.“

Odmlčel se. V jaké náladě je Artur? Do jaké míry dokáže sdílet jeho starosti, z kterých Emil, jak věděl, dělal také teď jeho starosti? „Jsem rád, že se vám vede, Arture.“

Artur vypadal jako svůj vlastní komorník. Díval se z odstupu lokte, jak mu hoří doutník. Povedlo se mu pět kroužků za sebou.

„Chceš poradit, Emile?“

„Nebráním se radě, Arture.“

Arturovi poklesly koutky rtů.

„Je to jen otázka krátkého úvěru na tuhle sezonu,“ dodal Emil rychle.

„Vypůjčit si je stejně nepříjemné jako půjčit,“ řekl Artur. Usmál se. Hned dodal: „Krev není voda.“

To znělo mnohoznačně. Mohlo to znamenat ano stejně dobře jako ne, nebo snad. Artur svraštil čelo. S půjčkou příbuznému je těžké říct ne. Bylo by bláhové čekat, že dostane nazpět všechno, a když, kdoví za jak dlouho? Snad je Emil výjimka, pomyslel si. Uvidíme. (Nebo neuvidíme.) Poskládal si dohromady, co by se stalo, kdyby nechal švagra odejít s nepořízenou. Byla to myšlenka, zlomek myšlenky. Druhá možnost. Taky ho napadlo, bude-li obnos, který žádá Emil, stačit, protože pak by se namočil do něčeho, do čeho by musel ještě dodatečně investovat, aby dostal původní půjčku... Je pravda, že doba je svízelná a viděl, jak selhávají lidi v malých obchodech, jaký měl Emil Ludvig. Některé věci nemají definice, jako například láska. Nebo antisemitismus. Ale každý cítí co a jak, i bez přímé definice. Peníze ovšem mají definice.

Nakonec si Artur v duchu spočítal, komu všemu půjčil a neviděl nazpět pětník, a současně, komu, kdyby chtěl mít účty čisté, nezaplátil. Vraštil čelo. Jistě jsou lidi, kteří věří, že propast se dá

přeskočit dvěma skoky. Má smysl jim opakovat, že skočit se dá jen najednou? Usmál se potřetí.

Jednou se Artur, při návštěvě Zuzany v Itálii, koupal v moři, a věděl, co je příliv a odliv, a jak se dokážou převalit vlny přes plavce, pokud se v nich nevyzná a nepřevalí se přes ně sám. Na chvíli (naštěstí měl v hrudi dost vzduchu) byl docela vespod, a třebaže si netroufl do hloubky a ještě stačil, cítil, jak ho zatěžuje tíha moře, vody a temna a dotkl se dna, písku, kamení a smrti. Na pár vteřin měl pocit, že se z vln, jejich spodních vírů, nedostane. Ale dostal se, vlna ho vyvrhla, z temnoty na slunce, a mohl se nadechnout a pocítil, že se dobře narodil, a něco ho tak hned nezdolá. Za minutu už zase flirtoval s místními italskými kráskami.

Díval se na Emila a myslel si, kolik si asi tak Emil dokázal za svou obchodní kariéru ušetřit. Znal to z vlastní zkušenosti; úspory nejsou moc nebo nic platné, když se štěstí obrátí k člověku zády a bere z nich a investuje a shledá, že docházejí.

Emil řekl: „Tolik lidí ztratilo zaměstnání nebo udělali bankrot, že se mi z toho ve dne točí hlava a v noci někdy neusnu.“

„Nebude to tak zlé, Emile; bylo to už horší, nemyslíš?“

„Nevím, proč se mě dotýká, když druzí ztrácejí existence, jako by se to týkalo mě.“

„Jsou těžké doby, to je všechno, Emile, ale naštěstí nikdy ne pro všechny.“

„Cítím se někdy vinen něčím, co jsem nezavinil,“ řekl Emil tišeji.

„Vycházíš z toho ještě se ctí.“

To znělo slibně, pomyslel si Emil.

„Dělám, co můžu,“ řekl.

„Je to otázka osobních schopností. Úspěchu, o který se můžeš opřít ze včerejška. Nebyli jsme oba – většinou – úspěšní?“ Měl – neubráníl se tomu – úsměv hazardního hráče.

„Pokud to nejde od špatného k horšímu.“

Emil ještě řekl: „Měl jsem za to, že se z toho vyhrabu rychleji.“ Nemohl vysvětlit co a jak. Jak dlouho už si neplatí ani pojištění, na které byl Artur tak pyšný.

„Není to směšné, že ještě dneska jsou na světě lidi, mezi nimiž panuje rovnost, protože nic nevlastní?“ zeptal se Artur.

„Kde prosím tebe?“ zeptala se Marta.

„Na Sahaře,“ odpověděl Artur. „Nemají vrstvy, třídy, odlišují se jeden od druhého jen nepatrně. Nepřikládají majetku důležitost. Nikdo se nemůže vyvýšit jen proto, že by měl, co druhý nemá.“

Artur se podíval na Emila. Uhladil si své husté, huňaté obočí. Zdálo se, že Emila hypnotizuje. Emil si vzpomněl na hypnotizéra z cirkusu Busch. Někdo po představení říkal, že takhle někoho hypnotizoval, aby si vzpomněl, jak ho týrali rodiče. Je to soudně nepřípustné. Jsou to většinou falešná svědectví, falešná paměť. Není to vůbec vzpomínka. Je to nejistá, odvrácená, nikdy neuskutečněná možnost, nějaký dávný a falešný strach.

„Co chceš udělat?“

„Nechci tě zatěžovat podrobnostmi, Arture.“

„Kdo to potřebuje?“ podotkl Artur, skoro duchem nepřítomen.

„Jak říkal můj dědeček. Peníze nejsou všechno, ale bez nich vypadáš jako hlupák.“

Marta se podívala na svého muže krátkozrakýma očima.

„Proč mlčíš?“

Artur se smál Martě do očí.

Richardovi a Heleně smysl většiny rozhovoru unikal. (Až na to, že tatínek potřeboval peníze.) Marta už uložila mince a šla udělat svačinu.

Anna se dívala do ulice. Kousala se do rtů.

„Především kolik,“ řekl teď Artur.

Podíval se na svůj pečetní prsten. Najednou obrátil dlaň, aby nebylo prsteny vidět. Upřel pohled na Hektora-Huga.

„Už se ti někdy poštěstilo, Emile, pozorovat, jak padá kočka? Vždycky na všechny čtyři. Nejdřív se zorientuje. Na to potřebuješ

hlavu a oči. Pak nastaví přední, kdyby dno přišlo dřív, než chtěla, a mezitím, pokud jí dopřeje čas a prostor, přikrčí zadní. A pak se prohne v hřbetu a padá jako chlupatý padáček. Rozloží si pád do fází. Když dopadá, nechá všechny části těla, včetně vztyčeného ocasu jako kormidla, vstřebat pád, aby byl co nejměkčí.“

„Rád bych uměl padat na všechny čtyři,“ usmál se Emil. Zdálo se mu, že tolik už před dětmi stačí. Ve vzduchu zůstala otázka kolik. Kolik má říct? Tisícovka? Dvě? Deset? Svraštil čelo, přivřel oči, přemýšlel, a nakonec neřekl žádný obnos. Nechá na Arturovi, aby určil, kolik mu může půjčit?

„Jen když si rozumíme,“ dodal Artur.

Artur položil dlaně na Helenina ramena a přitáhl si ji: „Před dvěma a půl tisíci lety postavil babylonský král Nabukadnesar Babylon, aby měl nejslavnější město světa. Něco jako dneska Nový York. A kde je?“

„Babylon budeme probírat v druhém pololetí, po prázdninách,“ řekla Helena.

„Budeš mít náskok,“ usmál se Artur.

Pak řekl: „Nikdo nespěchá zaplatit, když ti něco dluží. Spěchají jen, když jim máš vyplatit na stůl. Nechtěl bys radši jít k mojí firmě na krémy, Emile?“

„Emil si myslí, že to není špatná branže, Arture,“ řekla Anna. „Dali jsme do toho už čas a peníze. Nedovedeš si představit.“

„Netvrdím, že by to byla ztracená branže... Jak dlouho chceš čekat?“

„Nejsme ještě tak staří,“ zavtipkoval si Emil. Pocítil, že jsou opravdu ještě mladí, ale náhle to nebyla taková útěcha. Anebo naopak? Jsou to jen zkušenosti, myslel si, aby byl příště chytrější. A je to pravda, že za všechno se platí.

„Je to německá firma, Arture,“ dodala Anna na Arturovu nabídku.

„Obchod je obchod. Peníze nemají národnost. Ani svědomí.“

„Doufám, že tvoje peníze mají,“ usmál se Emil. „A moje taky.“

„Pro Němce je obchod jako armáda,“ řekl Artur. „Mají to, čemu němčina říká *Auftragsführung*: delegovat autoritu, aby každý, kdo chce sloužit, dostal svou možnost.“

„V domě přišli dva lidi o zaměstnání,“ řekl Emil.

„Pokud jde o branži, nemá být člověk sentimentální,“ řekl Artur. „Je jedno, jestli prodáváš víno, textil nebo krémy na boty. Nebo pro koho. A skoro stejně lhostejné je nakonec, kdo prodává a kdo kupuje. Důležitý je obrat. Rubrika dal a má dáti. Když své peníze nikomu nekradeš, jsi v pořádku. Nevypadáš na bankrot, Emile. Podle kabátu jsi pořád člověk za dost peněz.“

„Musím vědět, co se mi z toho může vrátit. Nechám si to projít hlavou.“

„Tolik jsem chtěl slyšet, Arture,“ řekl Emil. „Za rok jsme z nejhoršího venku.“

Z kuchyně sem doléhalo cvrlikání. Annu Arturovo váhání mučilo. Je-li Bůh na nebi, nemělo by to pro ně špatně dopadnout. (*Slunce tvé nezajde, měsíc tvůj neschová se.*) Modlila se v pátek dobře, jak ji pochválil pan Mario Schapira. Arturovi bylo jen nepříjemné, že ho přivedli tak najednou od myšlenek na to, jak zajistit sebe, k jejich starostem. Neměl rád, když někdo jiný počítal s jeho penězi.

„Nejlepší motor na světě jsou peníze,“ dodal. „Krev přijde až potom. To můžou lidi vymyslet *perpetuum mobile*, auta na plyn, na krev nebo na elektriku, na vzduch či na starý papír nebo vodu, ale motor jako peníze nikdo nepřekoná. Máš je mít.“

Přivřel lišácky oko. Zvýraznilo to jeho černé husté obočí.

„Věděl jsem to, na revanš,“ řekl Emil. Zrudnul. Rozlila se mu krev po těle. Nevěděl kolik, ale aspoň něco. I něco mu vytrhne trn z paty. Cítil příjemné teplo ve spáncích. Věděl, že vyhrál. Nevěděl jen kolik. Ale stejně. Bylo by trapné odejít s nepořízenou. (I kvůli Anně a dětem.)

„Když říkám, že textil a galanterie je dneska pomalu už vyřízená branže, neútočím na tvoje schopnosti, Emile. Jde to všechno *zu grund*. Praštil jsem s tím, abych nevyhazoval své dobré peníze

oknem. Dobře se podívejte kolem: co chcete komu prodávat? Nechci taky šidit svoje lidi. Pro ně nemám nikdy dost.“ Přivolał do místnosti obraz a ducha Zuzany. Bylo to váhání naruby, stejně jako souhlas i nesouhlas. Už jen ozvěna.

Díval se na fotografii Zuzany v drapových šatech. Kanárci v kuchyni křičeli.

„Neměl by ses rouhat, Arture,“ řekla Marta.

„Rád se rouhám,“ odpověděl Artur. „I když jen ze sportu.“

Marta už měla svačinu. Vytahovala z kredence stříbrné podnosy a přibory, lžičky, vidličky, jehlice s jantarovým kroužkem na koncích na nabírání oček.

Artur si přečísł dlaní brilantinou spleené vlasy. „Neřekl bych, že nestojíte za pár peněz. Kdyby to pomohlo, můžete počítat s šesti, ne třemi měsíci. Samozřejmě bez úroků. Nejsm banká. A kdyby se něco stalo, nechci, aby se říkalo *Artur*. Pak musím platit Zuzanin pobyt na druhé pololetí. Tím už o penězích dost.“ Ztišil hlas. Neřekl také, kolik to bude. Snad se ani ještě nerozhodl kolik. „Mimochodem, Marta o tom nemusí vědět.“

„Je to velká laskavost, Arture,“ řekla Anna.

„Jsem rád, když držíme pohromadě,“ řekl Artur.

„Než bude stát pošta,“ ujistil ho Emil. „Nemusíš se bát.“

„Není tu teplo?“ zeptal se Artur. „Kolik? Tisíc?“

„Měl jsem na mysli dva, Arture.“

„Dva?“

„Co myslíš?“

„Radši u toho moc nemyslím, co tisíc pět set?“

„Tisíc pět set je v pořádku.“

„Platí.“

„Platí.“

„Hlavně mně neděkuj.“

„Dík.“

Teta Marta s Helenou přinášely čaj, chleby s máslem a na talířku sardinky. V konvici kafe. Richard držel Hektora-Huga, aby se

Helena nelekla a nepustila konev. Měl ruce poškrábané od kočky. Asi – přece jenom – něco z jejich hovoru zaslechla.

V pohledu Marty na manžela byla vzdálenost mezi jeho štěrností a marnotratností a její šetrností. Jak nesla Marta tácek se svačinou, pocítila, jak ji v obou rukou trápí revmatismus. Někdy to byla nepříjemná bolest a jen stěží ji utajila. Lehkomyslnost i marnotratnost a štědrost Artura se projevila i v tom: slíbil jí medicínu z čínského tygra. Někde v kavárně slyšel, že to je to nejlepší proti horečkám, revmatismu, kornatění tepen. Alespoň to zůstane v rodině, pomyslela si a nabídla Anně, Emilovi a dětem svačinu.

Artur odpočítával nenápadně v zásuvce psacího stolu stovky. Marta s dětmi pozorovaly, jak se rybičky krmí. O transakci neměla Marta tušení. Anně neušlo nic. Artur podal Emilovi svazek bankovek a Emil ho bez přepočítávání vložil do kapsy.

„Mám ráda zvířata,“ řekla Marta. „Artur mi příští měsíc slíbil dvě nové bílé myši.“

„Jsem teď na Martu hodný,“ usmál se Artur. „Všichni si chceme polepšit. Mít to trochu pohodlnější.“ Musel mít rád zvířata i Martu, když jí to trpěl.

„A víš, že bílé myšky jsou roztomilé?“ řekla Marta. „Takové pěstěné.“

O chvíli později byli zase sami.

„Dopadlo to dobře,“ řekl Emil Ludvig.

„Bylo by smutné, kdyby ne,“ řekla Anna.

Na schodech, když odcházeli, na chodbě s tapetami, už povědomá vůně Emilu Ludvigovi nevadila. Povadlé květiny, přídech sloupané barvy a starého oleje pod ní. Měli ještě plný nos hrdliček, rybek a psa a sardinek. Hektor-Hugo se nespojoval Emilovi s kalendářovým příběhem o námořníkovi, kterého zabil tajfun a na něhož marně čeká věrný starý pes. Artur stál oběma nohama na zemi a obchodoval s německou firmou. Nebýt toho, asi mu nepůjčil. A půjčil mu jen na modré oči, na čestné slovo. Nechce to na papír, úpis, svědky nebo notářské razítko. Mohl být všelijaký, ale nebyl úplně špatný.

„Dobře se zapněte,“ řekla Anna Heleně a Richardovi. „Ty taky, Emile.“

„Největší strom, největšího psa, největší piano,“ dodala Anna. „Dceru v klášteře v Itálii. Už jim opravdu chybějí jen pěstěné bílé myšky a snad aby si zapřeli, jak a čím se narodili. Čemu všemu se chtějí přizpůsobit? S čím a s kým chtějí splynout?“

Emil si hvízdal melodii *Ó María*... z italské fronty. Mám pořád ještě štěstí, myslel si. Ten nahoře mě má rád. Vzduch byl chladný a svěží. Stíkl Anně paži. V zadní kapse u kalhot cítil svou tašku, v které měl peníze a fotografie dětí a Anny a pohlednicový obrázek Heleny v růžových taftových šatech. Snažil se myslet na peníze, na to, co udělá. Než došli domů, začala padat mlha.

„Richardovi budou zase malé boty,“ řekla Anna. „Roste jako z vody. Ale aby tě ani nenapadlo jít mu hned zítra koupit nové.“

Emil Ludvig cítil teplou, masitou ruku Anny. Vylévala se z ní síla, na které se dalo stavět. Něha, která mu hladila duši. Boty, Richard, Helena. Krám s textilním zbožím. Zimní sezona. Narovnal se jako v dobách, kdy ještě sloužil na Piavě a generál přijel vykonat přehlídku.

V cukrárně koupil Emil dorty. Nechal si je zabalit do balíčku z hedvábného papíru. Jeden dal Richardovi. Helena řekla, že si to sní až po večeři.

„Bylo by mi špatně,“ odmítl Richard.

„Nechceš být silnější? Vem si, rychle.“

Richard si zakryl ústa dlaní. Emil mu dal pohlevek volnou rukou. „Přece tě nebudu nutit jíst dorty se šlehačkou.“

„Nemám chuť.“

Anna jim věnovala napomínavý pohled.

„Byl čas, kdy jsem hodně chtěl stát se vojákem z povolání,“ řekl za chvíli Emil. „Uniforma, jistá gáže, respekt. Sebevědomí člověka, který se dokáže bránit a brání ty, co se bránit nemohou. Drželo se mě to déle, než byste si mysleli. Před dvěma sty lety si plukovník koupil vlastní pluk, schvaloval vojákům, co budou mít na talíři i jaké manželky si vezmou.“

Vzal Richarda za ruku na druhé straně. Zastavili u stažených šraněk. Vagony se kymácely. Cesta domů, pomyslel si, je vždycky kratší, než když se člověk vydává ven. Proč? Je to optický klam; něco na tom je.

Lokomotiva táhla dva tendry s uhlím, asi dva tucty a na konci dvojici, jako bratra a sestru, prázdné rychlíkové vagony. Vlák houkal. Volání, na které nikdo nečekal odpověď. Poslední vagon se už ztrácel v mlze. Pravidelné nárazy na spoje kolejnic. Neopakovatelný zvuk, který se člověku zapisoval do paměti. Byly to vagony všech věků a původu, staré, starší a nejstarší, dávno vyšlé z módy, ale ještě užitečné a hlavně pojízdné, s čísly, nápisy a šiframi, místem určení i mateřské stanice, rakouské, německé, francouzské i anglické a italské a maďarské a dva moderní vozy, s velkými okny se záclonkami. Emil Ludvig při pohledu na lokomotivu a vagony, osobní nebo nákladní, otevřené nebo zavřené, dobytčáky nebo cisterny na naftu, myslel na všechno, čemu unikl nebo čemu chtěl vyjít vstříc, a jak jsou zařízeny věci světa, v neustálém, zmateném, klidnějším nebo zvrženém pohybu; a jak přichází nebo odchází a funguje mechanismus štěstí, protože se vždycky, aniž měl v kalhotách, člověk trochu bojí neštěstí. To patří k ustrojení světa. Vlák s sebou odnášel krásu i ošklivost a zároveň je za sebou nechával, aby si člověk vybral.

Při pohledu na vlák, ztrácející se v mlze, a jak utichalo houkání lokomotivy, vzpomněl si Emil Ludvig, jak se chtěl jako mladý už vystěhovat do Ameriky. Když má člověk nejvíc síly a věci se mu daří nejméně, chce odjet daleko, ze vzdoru, pro naději, kterou má každý za cenu, že se odváží začít znovu, kde ho nikdo nezná, ale všichni, jako on, musí nebo museli začít znovu od začátku. Natáhnout ruku co nejdál, kam může dosáhnout, aby uchopil neznámou možnost.

Vlák v Emilovi vyvolal představu dálek, které ho lákaly i přestaly lákat. Jakmile se člověk usadí, dostávají i dálky jiné rozměry. Místo aby šel za nimi, zdá se mu, že dálky přicházejí k němu, i když někdy jen v podobě australských, kanadských nebo seve-

roamerických jablek, italských kaštanů a tureckých nebo řeckých fiků, a někdy jen maďarské papriky nebo afgánského pepře a cejlonského čaje. Měl hlad (chuť na Anninu večeři) a napadla ho italská mortadela. (Na krajíci měkkého chleba, s trochou hořčice a majonézy a plátkem rajského jablka.)

„Nikdy jsem nikomu nezáviděl,“ řekl Emil. „Máme taky, co potřebujeme, a nic nám nechybí.“

„Jakou ty jen máš povahu,“ řekla Anna.

„Závist je jako zbraň, která už zrezavěla: nic ti to nepřidá. Před ničím tě to neubrání.“

Minuli zavřené krámy, z nichž dva byly v konkurzu. Bez peněz Artura Picka by mohli být třetí. Snažil se potlačit nejistotu, která nebyla hluboko.

Došli k domu číslo 137. Zimní lesk kulového plynojemu na kopci nad novou plynárnou byl už jen matný. Na nádraží kousek dolů k Primátorské houkaly vlaky. Z komína továrny na mýdlo se lil kouř i v neděli. Z Merkuru vyplouvala dechová hudba. Plechové rolety rohového krámu s firmou Emil Ludvig a třemi výkladními skříněmi byly staženy. Připomínaly obrovské ruční valchy. Opíral se do nich vítr. Tabule nad vchodem hlásala jméno Emila Ludviga. Všechno bylo na místě. Královská třída. Nožič, krejčí, holič a uzenář, čistírna, mateřská školka i proluka, kde bude stát nová pošta. Proluka vypadala v šeru plná příslibů, s kopci písku, vyhloubené země, loužemi a sněhem, drsný zmatek, prapůvodní materiál, z něhož uhnětou lidské ruce budovu pošty.

Být o pár měsíců starší, to byla myšlenka, která Emila neopouštěla. Získal půjčku. Vyplnilo to díru, kterou pocítoval jako porážku, o které se mezi muži nemluví, ale kterou vidí. Měl pocit člověka, který zažehnal krizi. Nemusel tolik myslet na vzdálené starosti, kterých se dotýkal, aniž se jich mohl dotknout. Všeobecná krize se pro něho – alespoň na pár dní – zmenšila. Slyšel snad trávu růst, jak někdy říkal Artur? Kdo se bojí, nesmí do lesa. Dostal peníze. Zajistil se, alespoň pro nejbližší sezonu. Zajistit živobytí znamenalo

zajistit rodinu. Kdy se ho zmocnilo poprvé tušení, že pro důvody, které nespočívají na něm, je s bezstarostným životem konec? Odložil myšlenky na to na noc. Člověk musí umět mít radost z toho, co je, ne strach z toho, co může být. Už si to nebude opakovat. Je neděle.

Cítil na dně duše pokošení, jaké si předtím nepředstavil. Je to vina člověka, když nemá, a zásluha, když má někdy víc, než potřebuje? Věděl, že to hodí za chvíli za hlavu; nemá smysl to v sobě táhnout jako kámen. Mohlo to být obráceně; a Artur by viděl, jak by mu pomohl z bryndy. Kdo rychle dává, dává dvakrát.

Emil Ludvig si byl jist svým svědomím. Proč potřebuje pomoc vždycky víc než Artur? Je si jistý, že nikdy nikomu nic nezávidí? Byl nazpět u otázek, na které by možná našel odpověď, kdyby je domyslel do konce. Bylo to jako běh, kterým v duchu odbíhal sám od sebe, kdykoli se dohonil. Je možné, aby se člověk spoléhal jedním dechem sám na sebe a chvíli se obdivoval sám sobě a chvílemi se sám sebe štítil? Jak je možné, aby spolu šly ruku v ruce láska i hanba? Otevřenost, schopnost kalkulovat, kout pikle. Nemyslel si – až do dneška – že je způsobilejší? Byl by rád vmetl světu – včetně Artura Picka – svou velkodušnost a odpuštění, až vyhraje, uspěje, a bude mít dny slabosti za sebou. Mohl si sám sebe představit jako dva lidi, kde jeden dohání druhého, a zároveň, v téže chvíli, od něho odbíhá, jako by spolu nechtěli mít nic společného. Pociťoval výčitku, kterou snadno překřičel. To jsem opravdu já? Kdyby mi nestačilo čisté svědomí, co by mi ještě zbývalo? Najednou se usmál. Nejsem tak bezbranný, jak vypadám. Ještě dovedu skákat. A napadlo ho, že nejšťastnější, pokud to člověk svedl, je zevnitř, sám se sebou, ale obklopen rodinou – svými nejbližšími. Mluvil se svou rodinou, aniž pronesl slovo. Ale bezhlesnost ho rušila.

Před domem počkal Richard, který se najednou utrlh a vyběhl napřed, na tatínka a na zbytek rodiny, aby šli nahoru spolu. Emil Ludvig zpíval *La Trieste*. Komolil italštinu; ztratilo by se to možná ve sboru, ale ne sólo; až na to, že tomu stejně nikdo nerozuměl. *La Trieste fino tzara ó la kytara... que belle finne ...*

Ze zápisků Heleny:

Jsem jako vyměněná. Cítím, co jsem ještě necítila; vnímám, co jsem ještě nevnímala. Hory. Země a řeky. Krev. Tělo. Instinkty tak dávné, že si připadám starší než nejstarší hvězda, a zároveň nová jako hvězda, která se právě rodí. Mám trochu strach a zároveň mě něco strachu zbavuje. Moje malá prsa a prázdný žaludek přetékaají jako řeka po dešti. Pocítila jsem spojení se zemí. Jako maminky a voda a sluneční světlo a úroda. Protéká mnou krev. Upozorňuje mě, co jednoho dne přijde.

Cítím, co odnáší dětství. Věci, které se nedají udržet. Představy. Smutek dělá místo tomu, co ze mě vytvoří „ženu“.

Maminka se smála. Opakovala po tatínkovi, že všechno v životě je kruh. Očima říkala: Vítej mezi nás, dospělé, zralé – ženy. Vítej mezi nás, zdravé a silné svou krví, svým novým sebevědomím. Svou malou bolestí. Tím, v čem přijde.

Maminka je hezká, statná, má krásnou tvář, pěknou hladkou a vláčnou pleť, tmavé černé vlasy a viděla jsem fotografii, když jí bylo osmnáct. Je na obrázku vážná, zamyšlená a krásná. Můžu rozumět tatínkovi, když se na ni dívá a jenom se usmívá. Na tatínkovy narozeniny, 11. září, maminka řekla, že když ho viděla poprvé, projel jí celým tělem, odshora dolů, elektrický proud. Zastavil se jí dech.

Musím připustit, že maminka, když nakupuje, není tak elegantní. (Je jenom hezká a přísná.) Skoro nikdy se jí nelíbí původní cena. Taky by ji nezaplatila. Leda by to byl doktor. (Obejde radši osm krámmů, aby porovnala ceny, než si vybere ten nevhodnější, aby nej-

nižší cena odpovídala nejvyšší kvalitě.) Na rozdíl od tatínka, který by nikdy nesmlouval: co je cena, to zaplatí. Z toho maminka šílí. Udrží dekorum jen kvůli nám, dětem, aby mu neřekla, že se snad zbláznil. (Kdyby maminka nesmlouvala, nepřipadala by si asi ani normální, zodpovědná.) O tatínkovi říká, že snad nikdo v baráku si nenechá vytahat tak snadno peníze z kapes jako on. Maminku to naučily těžké časy. Už okusila, co to je zůstat bez peněz, s prázdnou spíží. Tatínkovi by to možná tak nepřišlo, ale možná, že se mylím. Maminka si najde i lacinějšího holiče, obuvníka, instalatéra. Většinu věcí opatří přibližně za polovinu. Tatínek má spíš za to, že vysoká cena znamená i nejvyšší kvalitu. Je to tím, že je maminka z venkova? Nebo povahou, s jakou se člověk narodí nebo co ho život naučí? Mají oba svá pravidla, některá otevřená, jiná vnitřní, která nesdělují, ale která se časem projeví. (Šídlo v pytli neutajíš, jak říká teta Marta.) Radši chodím nakupovat s tatínkem, ale víc se naučím s maminkou. Pro maminku neexistují pevné ceny. Zná to z krámu, když přijdou chudší zákazníci; maminka musí odhadnout, za kolik může prodat, aby prodala, a neprodělala; a kolik mohou vydat, aby se nepoložili; nebo proto, že víc nemají. Taky u toho radši nejsem.

Jistě bych chtěla, aby byl život elegantní, jako je moje starší sestřenice, Zuzana Picková.

2.

Richard číhal hodinu u Merkuru. Z hostince vanuly pachutě piva, sudů a pivních a vinných sklepů. Plechový kozel stál u vchodu na zadních nohou, černě zamalovaný plech s bílými a rezavými skvrnami. Richard si nedělal úkoly doma. Psal je na poslední chvíli o přestávce ve škole. Škola je pro školu, domov, aby si člověk od školy odpočinul. (To si může Helena – jedničkářka s vyznamenáním – říkat, co chce.) Ulice je nebe, peklo a ráj. Ulice je hřiště i závodíště, kde si člověk dokazuje, v čem ob stojí a kde si užije, i když jen okukuje, toulá se bez cíle a vychutnává, co se kolem děje. Naštěstí na něj maminka ani tatínek nemají čas. Ulice je jeho, od rána do večera. Je to nepsané bratrství ulice a Richarda. (Richarda a všeho, co se stane a může stát.)

„Ukaž se v sobotu,“ volal hostinský od výčepního pultu na Karlu.

V hostinci se všechno lesklo. Žena hospodského trávila celé noci pulírováním píp. Vypadala plná, slovanská madona, s plavými vlasy a pleť jak z marcipánu, maminka dvou kluků, Petra a Pavla, kteří chodili s Richardem do třídy. Naplňovala Richarda pocitem čistoty nebo sytosti, odstupu. Měla ve tváři zaznamenáno všechno, co dělá ženu krásnou. Připomínala mu v bílé zástěře matku, ale ne tak nervózní. (Maminka byla trochu opotřebovanější a ustaranější než hostinská.)

„Nezdržuj,“ řekla hostinská Karle. Trochu na ni žárlila a kapku Karlou pohrdala. Měla v té chvíli skoro drsný hlas. (Byla hezčí a vznešenější, když mlčela.)

Hostinský měl ve výčepu ženu jako volavku. Lidem víc chutnalo. Měl ji rád v lokálu, ale pro lokál potřeboval taky Karlu.

„Jo, budu se snažit,“ odpověděla Karla.

Na dně Karlina hlasu zněla výtka a také drsnost nebo posměch. Jiná chuť na patře. Někdy Karla chřaptěla; večer, když zdravila *dobrou noc*, ale i ráno, když odpovídala na *dobré jitro*. Občas vypadala jako růžička a vzápětí ji potkával Richard s kruhy pod očima a modřinami. Kdo ji bil? Prala se? (Otec se ptal Anny, jak si to vysvětluje; nedočkal se odpovědi. Anebo to není veselost, dodal otec, jako snaha neobtěžovat smutky a stesky. Kdo by to řekl, do lehké holky? O hostinské i tatínek uznával, jak je krásná, ale mrzelo ho, jak se vyjádřil, že je antisemitka.) Jednou Richard poslouchal, jak se o antisemitismu a antisemitech bavil tatínek se strýčkem Arturem. Chodili kolem toho slova jako kočka kolem horké kaše. Člověk nemusí vědět, co to je. Vycítí to šestým smyslem. Mohl by spolehlivě ukázat prstem na vzdálenost sto kroků, kdo je a kdo *není* antisemita. Hostinská je. Hostinský v Merкуру není. Ale když na to přijde, radši mlčí. Proč by si páčil prsty? Za koho? Za pejzáté nebo obřezané? Richard už je dost starý, aby věděl. Navíc ho tatínek nebije, jako dostávají výprask ostatní kluci.

„Co si vezmeš na sebe?“ chtěl vědět hostinský od Karly. Stáčet do skleněného džbánku půllitr. Pivo šumělo a sléhalo s bílou pěnou.

Karla vyšla. Richard ji nechal, aby ho minula. Měla přiléhavé prací šaty, sytě červené, zadek jako svalnatý kůň a silná bílá lýtka. Šaty ji obeplouly. (Byla se vši pravděpodobností pod šaty nahá.) Nechala za sebou jejich obchod, tři výlohy z hlavní třídy. Ocitla se před uzenářstvím. Chvíli váhala. Pak spolkla slinu a šla dál. Asi nemá moc peněz, pomyslel si Richard. (Jak řekl tatínek, mají šlapky hluboko do kapsy. Jinak by se tak lacino neprodávaly.)

Hvízdala si *Tam v rákosí, tam v rybníku...* Nesla se ve své křiklavé červeně s velkým bílým límcem. Nenechala se přehlušit tram-

vají devatenáctkou, která vjížděla do stanice a brzdila a zvonila. *Tam v rákosí, tam v rybníku...*

Majitel čistírny si ji prohlížel skrz sklo a mraky páry nad strojní žehličkou. Byl tlustý, na krátkých nohou, s rukama jako válečky, od zápěstí až po ramena a na svou váhu pohyblivý, skoro mrštný, nebo tak působil těkavýma zvědavýma zelenýma očima (zamlada hrál ve středu útoku za Meteor VIII). Plácnul svou sádelnatou ženu přes zadek. (Říkalo se, že dvakrát nebo i třikrát během dne zamyká čistírnu a uléhá na gauč vzadu za záclonou, pod tucty zavěšených vyčištěných šatů a obleků a košil se svou ženou, pak zase otevře, usmívá se na celou ulici a zaplňuje čistírnu novými oblaky páry.) O ženě věděl majitel čistírny svoje. Poskytla mu, co chtěl, jak chtěl a kdy to chtěl, a něco za to asi musela mít, když se usmívala a otvírala krám uprostřed dne, aby přijala zákazníky.

Karla šla na plácek za trafikou a stánek pana Tajbra s ovocem. Přidržovala si kvůli větru sukně. Richard se pro jistotu – aby ho neviděla – nechal oddělit bariérou jedoucí tramvaje, pětky, a pak ještě desítky v protisměru. Potom přešel, jako by mu ulice patřila. (Trochu mu patřila.) Vyznal se. Na téhle ulici se párkrát porval a málokdo ho doběhl. Tahle ulice ho plnila skromným sebevědomím, kterým se před nikým nevytáhal. Richard věřil. Čekal, k čemu dojde, co se stane. Co mu den prostře za dobrodružství.

Karla mířila pod plynovou kouli. Stoupala po šedobílých schodech s cihlovou obrubou. Trochu se zadýchala. Zbývalo jí padesát metrů.

Nahoře, u drátěného plotu s tabulkami o nebezpečí a pravidly a zákazy, čekal na Karlu kočí od poštovních vozů, stálý host Merkuru, kterého Richard poznal. Měl na sobě rozepnutý kožich z berana, z hrubě sešitých kusů, jaký fasovali kočí, všitý do černého erárního sukna. Stál s rozkročenýma nohama, s rukama v kapsách. Usmál se na Karlu na uvítanou. Počkal, než ušla posledních dvacet kroků; polaskal ji dlaní jako koně. Něco si řekli. Kočí měl koňskou houni a přehodil ji Karle přes ramena. Nahoře foukalo. Kočí si přehodil kus houně i přes sebe. Dostali se boky těsněji k sobě.

Richard se přitiskl k ohradě. Jakmile se kočí s Karlou otočili, vyběhl. Blížil se pomalu, ale jistě nahoru, aby viděl a slyšel, sám neviděn a neslyšen. Kočí Karle zase něco říkal a Karla poslouchala a smála se. Kočímu bylo asi třiaadvacet. Rudnul mrazem.

Richard čekal. Zabíjel čas myšlenkou na policejní jezdce, kteří vypadali jinak než kočí, s pendreky a pistolemi čezet ráže sedm pětadesát nebo walthers P-38. Ale kočí byl přinejmenším urostlý jako on.

Kočí zase něco řekl. K Richardovi to nedolehlo. Karla se vyčkávavě usmála. O něčem se dohodli. Odcházeli pomalu, pod houní.

„Všecko,“ řekla Karla. Richard už ji mohl zaslechnout. „Klidně,“ dodala. „Ale musíte vědět za co.“

„Vítř tu dneska zpívá jako meluzína,“ odpověděl kočí. „Kdoví-kdo si takhle s někým povídá.“

„Všecko, nebo nic,“ řekla Karla. „S někým se ani nelíbám.“

„To se mi nerýmuje,“ řekl kočí.

„Hodně tu fouká,“ řekla Karla. „Na tom bychom se oba shodli.“

„Záleží to na tobě,“ řekl kočí.

„Chci se zahřát,“ řekla Karla.

„A já ne?“ usmál se kočí. „Pojď bliž. Přitiskni se ke mně, jak nejvíc můžeš. Dám ti všechno teplo, co v sobě seškrábu.“

„Už jsem řekla.“

Kočí vypadal netrpělivější než Karla. Karla si párkrát přešlápla. Něco v ní dozrávalo. Dívala se na kočího zblízka, trochu příkře, aby ho neodradila. Co mu chtěla, měla v očích, které říkaly: Je to moje tělo. Mám právo se svým tělem dělat, co chci. Nemá snad každá holka právo vydělat si na slušné živobytí? Ale taky: Nikdo si nemůže dělat s mým tělem, co nechci. Měřila si kočího. Kočí z ní vycítil odměřenost. Co chtěla? Zatím se vždycky dohodli. Holky by neměly zbytečně nic zveličovat, myslel si kočí. Nelíbila se mu její střízlivost.

Richard se plížil v jejich směru, aby je viděl. Tiskl se k zemi. Byla mu zima, skoro větší než Karle.

Tušil, co přijde. Neviděl to takhle zblízka, jen zčásti, jednou, když se dostal na střechu světlíkem v činžáku, kde bydlel pan Husserle. Nejtemnější záhada jeho existence. (Musel se přidržovat hromosvodu. Pan Husserle seděl na modrém kanapi v pokoji se zhasnutým světlem a vedle něho ležela dívka v hedvábných šatech. Měla tvář holek, co chodí ještě do školy. Pan Husserle se na ni díval, jen někdy ji pohladil a chvěl se, jako by se dotýkal květiny. Vůbec nemluvili. A pak se ta holka začala pomalu svlékat, až na sobě nic neměla. Ale pan Husserle na ni ani nesáhl. Mluvil o kráse a přetvářce. O mohutnosti, kterou je krása ženy. O tom, co je „přítomné i vzdálené“. Dívka možná pana Husserleho ani neposlouchala. Pak pan Husserle řekl, že nechce, aby přísahala. Dodal, že by to byla křivá přísaha. Snad, řekl, přijde jeho srdce včas k rozumu. Moc to Richard nechápal. Nechal to v něm téměř hypnotickou ozvěnu. Pak pan Husserle šeptal. Richard neuměl číst ze rtů o čistotě a broskvích nebo pěně v mořském příboji.)

Může být pravda, že někteří lidé se narodí s klínem půl muž a půl žena, obojí dohromady, jako pražská atletka, o které psali v Českém slově? (To tatínek četl, jak Richard viděl, přinejmenším dvakrát.) Důvod, který zahrnuje starší i mladší muže a ženy a dívky a kluky, aby se děvčatům nebo ženám nadulo břicho a pak se narodilo dítě? Richarda – jako stín – sledovala už dávno záhada, jak se rodí děti. Kdyby mu někdo řekl, aby se kvůli tomu spustil do žhavého středu země, neváhal by.

(Richard viděl včera ze dvora maminku v prádelně, když svítil měsíc a koupaly se dohromady s Helenou. Maminčino bílé a masité tělo bylo v nahotě vždycky veselé, zdravé a silné. Taky tělo Heleny bylo zdravé a veselé a bílé s náznaky všeho, co měla maminka, podbřišek, prsa a paže. Až na to, že Helena proti mamince vypadala tenčí. Z žen a holek stéká voda, když na sebe překloupí hrnec, jinak než z mužů a kluků.) Cítil nezbadatelné propojení lidských těl v určitou chvíli, když pohasne nebo zazáří hvězda, vybuchne sopka na slunci a vyjeví se najednou, co se většinou

nevyjevuje. (Vyprávění a popisy.) Nejmenší podrobnost ženského těla, nohou, prsou, bradavek jako rozkrojená třešeň, ústrojí, které připomíná tropickou květinu, dětské ouško anebo žemli nebo ústřici jako na míse s ledem ve výloze lahubkářství pana Báalka. Svět byl zničehonic zase ze všeho nejvíc místo, kde se dělají a rodí děti. Energie, kterou ukrývá lidské tělo. Krása, která je svěřena ženám, a síla, svěřená mužům. Nástroje z masa a krve, jimiž si energii vymění, nebo aby se za devět měsíců narodilo dítě. Nástroje, za které se člověk stydí. Proč?

Křehnul v očekávání. (Proč se ho včera Helena ptala, za jak dlouho se narodí slon, šimpanz nebo želva? Proč si čte tatínek v lékařské knize strýčka Artura, jako si v ní četla Zuzana, co jsou ženská prsa kromě toho, že nesou pletivo mléčných žláz? Co z toho Helena má, že se někdo dozví, za jak dlouho se narodí slonici slon, šimpanzovi opička, želvě želva? Pamatoval si na cirkus, jaký předvedly maminka s Helenou s její první podprsenkou.) Nesnímalo to s rouškou i záhadu. Co vězí za dvojakostí všeho, co člověk dělá, cítí, má, pokud se to týká těla? Co je u Karly víc než její tělo? Tatínek nepatřil k těm, co si hlídají před dětmi každé slovo. Maminka mu to párkrát vytýkala.

Nikdo nechce umřít hladu a aby jeho dítě běhalo nahé, bosé a kručelo mu v žaludku. Každý nakonec dělá, co umí. Co se Karla tolik štítí? Nestačí jí, že se kočímu líbí a kočí se líbí jí?

„Je zima,“ řekl kočí.

„Je to letos hrozný,“ souhlasila Karla.

„Proč?“

„Co *proč*?“

„Proč je to hrozný?“

Kočí čekal. Co Karla předstírala kromě trpělivosti a že je jí zima? Kočí by byl šel rád za svým přímo, nejraději kratší cestou. Snažil se zkrotit Karlu očima? Nechával ji naschvál křehnout, aby byla poddajnější? Kočího napadlo, po kom se Karla opičí.

„Protože je to pravda,“ usmála se Karla.

Kočímů to připadalo směšné. Je to opice. Nepotřebuje zpovědníka. Někdo by ji měl naučit poslouchat.

Richard myslel na to, jak častují hosti Merkuru Karlu v sobotu, když je tanec a nabízejí jí u stolu skleničku rezné nebo rumu a k tomu ji poplácávají po zadečku. Pobízejí holky, aby dělaly své sobotní neplechy. O čem se baví. (Muže rozštípla příroda jen vzadu, ženy a holky vpředu i vzadu.) Proč chtějí holky, aby je muži v sobotu zbožňovali a přes týden krmili a šatili, nemluvě o poskytnutí střechy nad hlavou? Smějou se jim u piva, že jsou jako posvátné slepice. Není v sobotu mužům, když přijde na holky, všechno dovoleno? Mělo by se zase uzákonit mnohoženství. Neprospělo by to – například – Karle? (Jednou ho Karla zastavila v průchodě, když mu byly čtyři. Teklo mu z nosu. Jedla teplého buřta a řekla Richardovi, ať si utře svíčku, a pak mu dala kousnout.) Vyprávěla mu, jak Helenka usínala ve dvou letech v chůzi za kočárkem, protože ji kvůli Richardovi vyhodili z peřinek, když se jí narodil bratříček. (Za to měla Helena pořád jedinou pořádnou mosaznou postel.) Karla řekla na dvoře u popelnice: „Židovské děti chodí rovně jako svíčky, protože je vyženou z kočárku nejpozději za rok. Naše děti se hrbí, protože je vozíme až do tří let.“ (Tatínek říkal, že ví, o čem mluví, když říká, že Karla není antisemitka.)

Tatínek o ní jednou řekl, že se bojí. Jak ji ocejhujou, řekl. Nebo že ji někdo zabije. Anebo že ji zavřou. Zasloužila si lepší postavení. (Kdo už by si ho nezasloužil?) Podle tatínka byla Karla oběť mnoha chtivostí. A přece se pořád žene za nějakým ze svých snů a stará se o malou Karličku.

Richard si chtěl ověřit, co potřeboval. Myslel při pohledu na děvčata ve škole nebo na hodině náboženství, anebo když Helena seděla s Dagmar Tanzerovou (a kouřily načerno cigarety) nebo paní V. převlékala Soničku a nechala otevřené dveře z bytu na pavlač. (V noci nespál a čekal, co bude tatínek s maminkou dělat. Slyšel zvuky, které podněcovaly obrazotvornost a zároveň

ho klamaly. Mělo to hypnotickou sílu. Proč se tatínek tak dlouho převaloval v posteli? Znělo to, jako kdyby se s maminkou prali. Slyšel vzdechy z obou stran. Změklý hlas maminky. Spokojený šepot tatínka. Smích maminky, že jim zatím stačí dvě děti. V krámě se Richard dokázal hodiny dívat na nahé sádrové panny z výlohy, opřené o zeď, aby viděl až na rozkrok, který byl hladký, jak vypadá elegantní dospělá žena, i s prsy.

Byl Richard posedlý, jak nadhodil – i když jen všeobecně – na hodině náboženství kantor, pan Mario Schapira, zlými duchy? Jednou se Richard popral, aby očistil maminčinu pověst a potrestal kluka, který líčil, co dělají – musejí dělat – všechny matky, aby měly děti, i když už nějaké mají. Jako by to byly kurvy. Karla byla kurva! Měla na to papíry. Chodila povinně na prohlídky k doktorovi na sociální péči. Živila se tím, jako tatínek s maminkou v krámě, jako kovář kladivem a zámečnick pilníkem. Mohla si sama se sebou dělat, jak řekla v Merkeru už párkrát, co chtěla. Byl s to nechat se zabít za maminčinu čest. Nikdo nesmí obvinít matku, že je kurva. Ale Karla je *kurva*. A není špatná. Jak se to rýmuje? Karla se na kočího pořad tak chytře smála. Poškrábala se na lýtku. Dostala snad z houně kočího blechy? Šaty k tělu jí padly. V houni vypadala jak v krinolíně, jako krasojedkyně v cirkusu Busch. (Na představení šel Richard pětkrát.) Kočí zastrčil ruku do kapsy u kalhot. Karla čekala, co s dlaní udělá. Vytáhl ji prázdnou, plivl do ní a rozesmál se. Otřel si dlaň do houně. Karla si ho pátravě prohlížela. Už viděla pár kočích, kteří se nejdřív smáli a pak je chytil amok. (To řekl pan Husserle, že *amok* je malajské slovo.)

„Z ručky do ručky,“ řekla Karla.

Rtěnka na rtech se jí rozmazala. Dívala se z kopce. Od plynové koule se dal vidět přístav a skála a špice kostela u ústavu pro choromyslné. Ve vzdálenějším oblouku kolem koule je nebylo slyšet. Richard viděl, že vyjednávají. (Proč si dospělí myslí, že děti nic neví jen proto, že o tom děti nemluví?)

Karla dělala menší kroky než kočí a chvílemi si vyrovnávali krok nebo dohonila kočího poskokem. Dala mu pod houní ruku kolem pasu. Taky kočí ji uchopil kolem pasu. Vzájemně se drželi a procházeli sněhem a blátem, kolem dokola stříbrné koule.

Vítr hnal nad kopcem mraky se sněhem, zdály se nižší než dole v ulici. Koule vypadala jako hvězda. Vypadají snad opravdu takhle hvězdy? Ze stříbrných ocelových plátů a kulatých nýtů? Kočí vyčítal Karle ženskou faleš. Karla se ho zeptala, jestli snad očekává, že s ním půjde z lásky k bližnímu. Má svoje pevné zásady, řekla. Pak kočí něco zamručel a Karla dodala: „Asi jsou ženské vnímavější.“

Dole v údolí Královské a Primátorské třídy na druhé straně přejížděly nákladní vlaky. Pod ohradou domu s mramorovou podezdívkou, kde bydlela Helenina kamarádka Dagmar Tanzerová, se táhlo od záchodku a budky dopravního strážníka rozcestí, dvojitý šíp kolejnic elektrické dráhy, kolem továrny na mýdlo s vysokým komínem a plakáty a reklamami a politickými hesly. Ohrada byla už děravá a řídká a nikoho ani nenapadlo odnést velké sudy s mazlavým tukem z kostí. Na nádraží bafalo několik lokomotiv.

Richard odolával větru. Čekal, kdy začne padat sníh. (To by mu taky zkazilo podívanou.) Karla vypadala trochu jako sádrové panny z krámu, všechny v téže tělové barvě. Jen jednou tatínek navrhl, aby koupili také pánské sádrové figury.

Už v páté třídě slyšel Richard, jak se dělají děti. (Arturova lékařská kniha, v které si četla Zuzana a Helena.) Všechno o tom vědí Karla a kočí a pan Husserle a dívka v růžových hedvábných šatech na jeho modrém kanapi. Paní Mayerová, žena tanečního mistra na Primátorské. Jeho dědeček z maminy strany, který ji nechal vyučit švadlenou a strýček Artur a jeho známí. Richard našel už loni pod břichem plynojemu hrazdaře z cirkusu Busch s Vlastou Korálkovou, které už bylo čtrnáct (chodil s Korálkovou na náboženství). Ruce muže z trapézy objímaly Vlastu Korálkovou kolem pasu a výš, ale Richard se nedočkal sténání. Za-

čal na ně házet kamínky, aby je vyrušil. Co se dělo mezi mužem z visuté hrazdy a Vlastou Korálkovou, zprostředkovaly ruce. Ruce akrobata na hrazdě, které jí vyhrnuly sukni, a její ruce, jimiž vklouzla do jeho kapes u kalhot. Mládenci z cirkusu vzápětí zesklenněly oči, jako by se díval dovnitř místo ven. Kamínky, které na ně Richard házel, ho přivedly k šílenství. Přeskočil plot, jako když létal mezi nebem a zemí anebo jako když tygr proskakuje hořícím kruhem. Třebaže Richard prchal, jak nejrychleji mohl, dohonil ho hrazdař uprostřed svahu. Richard jen věděl, že ho muž z trapézy utluče. (Muž z plakátů, vyvěšených po celé čtvrti, *Mladý Bremlow, trapéza smrti*, děti, penzisti a mrzáci polovic.) Richard ho nechal přijít na dosah vztažené ruky, které chyběla jen délka prstů, aby ho chytil za límec, ale v poslední chvíli klesl na kolena: nastavil hrazdaři stoličku. Cítil, jak umělec na visuté hrazdě zakopl a přeletěl, díky rychlosti obou, než spadl na tvář a rozbil si nos a jen sténal a řinula se z něj krev, kterou nemohl zastavit. Klouzal příliš dlouho, aby se mu do odřenin nenabrala hlína a bláto a špína, po břiše, po tváři, vlasy se mu slepily blátem a krví. Zlomil si čelist. Vyřadilo ho to z visuté hrazdy a neuzdravil se, ani než cirkus zas odjel. Richard se bál, aby Vlasta Korálková neřekla hrazdaři, kde Ludvigovi bydlí. Nezdála ho. Vlasta Korálková se trvale zapsala do jeho duše. Nebyla tak hloupá a lstivá, jak si původně Richard myslel. (Třebaže je pravda, že na ni mohl taky žalovat.)

Kdo riskuje, musí počítat, že může prohrát stejně jako vyhrát. Co mu vnuкло na svahu kopce myšlenku zpomalit, aby muž z trapézy povolil v domnění, že už má, po čem jde, a vzápětí ještě o poznání zrychlit a nechat ho o to víc zakopnout? Ještě před vteřinou slyšel hrazdařův dech a kroky za sebou. Vyhrávat člověka potěší. Prohrávat ho nutí, aby v sobě sebral, co v něm ještě před minutou nebylo. Nechtěl vypadat jako padavka před Vlastou Korálkovou, stejně jako by asi nechtěl vypadat jako třasořitka před Dagmar Tanzerovou z domu s mramorovou podezdívkou.

Kočí se vyprostil z houně a svlékl si kožich a přehodil ho přes ramena Karly. Už se dohodli. Vzal Karlu oběma rukama za zadek. Smál se na ni a cenil velké zkažené zuby. Jeho medvědí kabát by jim klidně vystačil pro oba, jako prve houně.

Richard se musel plížit, aby je viděl, blíž vrcholu kopce, docela zblízka. Lezl po studené zemi. Skryl se za posledním schodem a zídkou a trochu si poškrábal nos, protože nemohl zvedat hlavu, aby ho neviděli. Cítil, že krvácí. (Z toho by maminka neměla radost.)

Kočí odvedl Karlu k ohradě kolem pilířů a dolních částí koule. Vypadali malí proti stříbrnému balonu plynojemu, s pilířem jako vidličky, na kterých ocelová koule ze tří úhlů spočívala. Na každé polovině plynojemu visely dole koše, v nichž stáli montéři, když bylo nutné něco opravit. Kočí s Karlou sešli až dolů k ohradě za opuštěným dětským hřištěm. Asi Karla usoudila, že nahoře to fouká. Musel se dostat rychle za nimi, když nechtěl, aby ho viděli potom.

Naštěstí Karlu a kočího nenapadlo se otáčet. Sestupovali po schodech pomalu, kočí jen v cajkovém kabátku a Karla přes ramena kožich a ještě navíc koňskou houní.

Kočí dole prostřel houní na kusu odkryté trávy u ohrady. (Dostat se k nim blíž, myslel si Richard, by znamenalo vidět *všechno*.) Kožichem kočí Karlu přikryl. Opíral se zády o ohradu. Richard si našel nizoučkový keř, za kterým se mohl schovat. Pořád krvácel ze škrábanec a otřel si to do rukávu. Karla seděla proti kočimu, tváří v tvář. Co budou dělat? Jak to, že si Karla nelehla na záda a kočí na ni?

Docela nízko na počátku svahu se ohrada lomila do pravého úhlu. Richard zapomněl na zimu a na škrábanec. Ještě mu chyběly tři metry. Vybavil si zkušenost s mládencem v cirkusu: jaká zuřivost se zmocní milenců, když někdo někoho vyruší. (To pro dnešek vypustí.) Plazil se za keř. Bylo to důležitější než to, že tatínek dostal včera od strýčka Artura snad tisíc, dva nebo třináct

tisíc, než zajistí a zvelebí jejich krám, který, jak maminka soudila, jim zaručuje, že se jim nepovede bídně, jako třiceti klukům ve třídě ze čtyřiceti. Hladověť není legrace, s tím měl i Richard svoje zkušenosti.

Obestřel ho opar vzrušení, jako muže v Merkuru, když se tancovalo a muži a ženy se vzájemně dotýkali. (Všechno bylo najednou jen šaty, tělo a tanec.) Cítil v sobě zvědavost, která může být jen nasycena, ne vyhladověna. Prázdnou, ta díra byl on. Odpověď tkvěla v Karle a v kočím. Nespouštěl z nich oči. Bude sněžit? Nevypadalo to, že by to Karle a kočímu mohlo vadit. Za ohradou a hřištěm a mateřskou školkou v široké okrové budově viděl zase dům s mramorovou podezdívkou a balkony, kde bydlela Dagmar Tanzerová.

Kočí zase do Karly mluvil. Cožpak už se nedohodli? Karla se smála jako prve kočí. Kradmo se rozhlédla, jsou-li u ohrady sami. (Kdo by sem teď chodil?) Pohlédla na oblohu. Šed' mraků se jí odrážela v očích. Měla bílé zuby, jiné než vozka. V očích jí přelétl spěch. Asi mu chtěla říct, že to pro ni není žert, ale zaměstnání, aby měl rozum.

„Hodně lidí na mě čeká v sobotu i ve všední den,“ řekla.

„Tím se chceš chlubit?“

„Na někoho nečeká *nikdo*.“

„To máš pravdu,“ souhlasil kočí.

Richardovi se chtělo kašlat. Utíral si nos do rukávu. Tiskl si dlaní ústa. Chtěl odvést myšlenky od kašle a krvácení. Vzpomněl si, protože chtěl, jak ve čtvrté třídě nachladl, když přecházel s partou, a hlavně se Zdenkem Pickem, svým nejlepším kamarádem, mládencem z bohaté rodiny, jak se vyjádřil tatínek, s *otcem obchodníkem s obilím*, po mostě přes Maninský ostrov po zábradlí a sletěl do vody těsně vedle betonového pilíře. V dubnu i v květnu je v Praze ještě Vltava studená. V létě se skákalo kolem pilířů, vedle jejichž světlešedého betonu vypadala dětská těla jako ptáci s roztaženými pažemi místo křídel a tenkýma nohama jako kormi-

dla, až se ponořila do vody jako projektil a rozvířila kruhy, než se vynořila. Roztáhl ruce jako křídélka, anebo je přitiskl k tělu jako šipka. Most byl pro všechny, ale ne všichni se odvážili skákat. Jen ti nejodvážnější. Skočit znamenalo dobývat prvenství. Skákali po nohou nebo po hlavě, nejdřív jen z výše desíti nebo patnácti metrů, a potom, se Zdenkem Pickem, z nejvyššího zábradlí, dobrých třicet metrů, aby – když už – zahynuli při nárazu na pilíř nebo se utopili spolu. Jen srabíci z nižších tříd skákali z dolních říms pilířů. To bylo jako kousnout si, a nespolknout. Jako dotknout se, a neuchopit. To by si se Zdenkem Pickem asi vzájemně neodpus-tili. Jeden z kluků se utopil. Ve škole to vyšetřovali. Co je pro školu cennější než život dítěte? Proboha, všechno se může opravit, napravit, nahradit, kromě lidského života, který je neúprosně, jak řekl pan řídící Hlíňák, a pro všechny stejně jen jednou. Nic není tak vzácné jako lidský život. Psali o tom tři dny v novinách; opakovali všechno do nejmenších podrobností. Jen děti si mohou myslet, že jsou nesmrtelné. Nejsou, nikdo není, bohužel; pan řídící Hlíňák a učitelé Jůra a Marxová chtěli, aby si to vštípili do mozku, aby s tím chodili spát, ráno s tím vstávali a nezapomněli. Vzali tím mostu bezbolestnou krásu. Ale jen do příštího léta, než se ohřála voda. Mezitím se na jaře se Zdenkem Pickem plavili na ledových krách. Nebylo by krásné takhle doplout až do Hamburku?

Maminka nařezala Richardovi důtkami na psa. (To byla maminka krutější nebo bezmocnější tvář, že schovávala v prádelníku důtky. Někdy jí stačilo jen otevřít prádelník, aby si rozmyslel, co by si jinak asi nerozmyslel. Patřilo to k záležitostem, v nichž, jak maminka říkala, si nemohla dovolit nedodržet slovo.) Naštěstí nastydl. Viděl v matčiných očích hrůzu; chtěla ho ze strachu o jeho život přizabít důtkami na psa, aby mu vytloukla skákání a plavení na ledových krách z hlavy? Zachránilo ho, že dostal zápal slepého střeva, když koupil v den velkého prádla, většinou ve čtvrtek, někdy v pondělí, kdy se nevařilo, tatínkovi k studené hrachové kaši místo vepřových buřtů koňské a spolkl ušetřený dvacetník.

Ze všech mas, na kterých si tatínek pochutnával (krm bestii dobře), vyjmul jako posvátný mantl koninu; koně miloval tatínek ze všech zvířat nejnezištněji. (Kdyby si mohl člověk vybrat, v čem bude chtít být ve svém příštím životě, neváhal otec vybrat si koně. Nebo byl koněm ve své předešlé existenci? Mluvil o kdekod leckdy všelijak, ale nikdo ho nikdy neslyšel mluvit špatně o koních.) Tatínek poznal koňské na dotek jazyka. Chtěl peníze, které Richard ušetřil, nazpět. Ze strachu před trestem (ačkoli tatínek ho nikdy neuhodil) Richard svůj výdělek ve výši dvacetihaléře spolkl. Doktor Máhrer jim to zařídil v německé dětské nemocnici na Karlově náměstí, blízko Faustova domu. Richard by taky ze všeho nejradši v tu chvíli vyletěl střechou a nechal po sobě ve stropě díru, až na to, že v nemocnici poznával nový, stejně zajímavý svět jako venku. V německé nemocnici stála operace méně než v židovské nemocnici ve Věžeňské nebo v dětské nemocnici na Karlově náměstí hned vedle Faustova domu. Tím se to rozhodlo, třebaže tatínek nebyl nadšen ničím německým.

Richard si zase oťel nos a ránu a ruku o zem.

Jednou tu viděl Richard v létě u ohrady stařenu. Oslovila mládíka, který si šel za ohradu jen ulevit. „Proboha, matko,“ řekl mládík, „vždyť vy už nemáte ani zuby.“ A stařena se na něj usmála bezzubými ústy a vznesla dotaz, zda to, v jeho případě, není spíš k užítku než na škodu. Richard si to pamatoval; snad ho to bude provázet až do hrobu.

Kočí zajel Karle rukou pod červený živůtek s rozepnutými knoflíky.

Richard věděl v té chvíli s jistotou, že bude jinak než dosud mluvit s Dagmar Tanzerovou nebo s děvčaty, která už vysedávala jako slečny s nohou přes nohu, v náboženství anebo u nich doma, když maminka s tatínkem byli v krámě a Helena měla povoleno přijímat návštěvy. Kouřily cigarety s dutinkou, někdy zastrčené pro větší efekt do špičky ze slonoviny. Cítil, čím dosahují stupínku k dospělosti, skrz tunel, kterým musí projít každý člověk, aby

se jednou proměnil v muže; krůček za krůčkem. Běh nebo plížení krokem, milimetr po milimetru, tmou, poslepu, než někde na konci, možná, zableskne světlo. To, jak a proč a čím se dělají a rodí děti. Co jediné posvěcuje dospělost. Dozrání. Proměnu mládeže v muže. Bylo to jiné, lepší, než pozorovat nahé sádrové panny z krámu. Protože je měl úplně na dotek, jak blízko chtěl.

Krvácel dost, aby mu to stékalo na koutky rtů. Krev chutnala nasládle. (To mu snad nepřestane téct?) Musel se škrábnout o stěp ve sněhu nebo v blátě. Nevadí. Škrábl se snad i do brady? Nechtěl myslet na svou krev. (Jen si vzpomněl na hodinu náboženství, na volné, skoro neurčité vymezení hříchů a ctností. Ve čtvrté třídě je potrestal se Zdenkem Pickem pan Mario Schapira, zástupce rabína Krause, že vyrušovali, když vysvětloval význam modlitby v pamětní den zkázy města, od něhož se datovalo rozprchnutí předků podél břehů severní Afriky, Gibraltarů do Španělska, do Francie a do Německa a dál do středu Evropy, Prahy – Jeruzaléma západu a Izraele východu – a ještě dál, za hranice Polska a Ruska a Estonska, Lotyšska a Litvy až za Atlantský oceán, do země rudých indiánů a bledých Angličanů, z nichž ze všech, včetně mnoha jiných, se stali nakonec Američani. Provedli kantorovi se Zdenkem Pickem svůj nejlepší trik: skok bez přípravy z třetího patra otevřeným oknem dolů na dvůr. Ve skutečnosti jen na širokou římsu, kde se mohli zachytit a přeručkovat a vlézt vedlejším oknem zase dovnitř, zatímco pan Mario Schapira v hrůze přistoupil k prvnímu oknu, za řevu a smíchu třídy, a umíral hrůzou, že se skokem snad zabili.

Zvedl hlavu. Pronikl pohledem řídké i hustší větvičky keře. Viděl, jak si kočího ruce hrály s Karlinou hrudí. Potěžkával jí prsa. Měla skoro velká, plná a pružná bílá prsa. Zvedal je a pouštěl a znovu zvedal. Richard ještě nevěděl – jako za chvíli –, že koukat se není tak hezké jako o tom snít. (A později prožívat.)

(Tehdy je pan Mario Schapira zvedl se Zdenkem Pickem oba za vlasy do výše stupínku, aby se nedotýkali podlahy ani špičkami

bot, a otloukal jim lebky o sebe jako dvě vytržené cukrové řepy. Prohlásil, že jsou oba, Richard Ludvig i Zdenek Pick, zlý duch pána boha. To byla nejhorší kletba, jaké byl schopen.) Nikdo by neměl pochybovat o démonech, kteří navštěvují duše, jakými byli vybaveni Richard Ludvig a Zdenek Pick. Duše jako peklo? Pravděpodobně. Ze zlosti vynechal Richard pár hodin náboženství, i když nemohl říct, že by ho návštěva v jiné třídě pro jiné náboženství uchvátila. Strašilo ho, že má v duši demony; stal se přece – podle pana Schapira – zlým duchem pána boha. Ztělesněním zla na zemi. (Katecheta chraptivým hlasem nabádal děvčata, aby nechodila večer do parku a houští a varoval před hříchem.) Z návštěvy načerno na hodině katolického náboženství si odnesl Richard seznam sedmi hlavních hříchů a pochopil, že se hříchy rozdělují na smazatelné a smrtelné. Odpustitelné a neodpustitelné. Podstupovali kočí a Karla smrtelný, nebo jen odpustitelný hřích? Jsou parky, kopce a houštiny peklo a pokušení d'ábel? Neměl by se člověk raději už předem stydět za svoje tělo? Ano. Ne. Katecheta nevynechal ani školní kabinety. Chlapce upozornil na nebezpečí neumytých děvčat a nemocí, o nichž jen místo názvu a popisu obracel oči v sloup. Nezmínil se o ničem podrobněji. Je metla alkoholu, metla omamných látek, metla kouření. Každý krok znamená pro člověka nebezpečí. Každého ohrožují. Židovské náboženství, pokud člověk nemusel chodit, jak by si to přála maminka, ale nedbal na to tatínek, každý týden do synagogy na Primátorské, bylo skoro veselejší; obracelo se spíš k dějinám. K triumfům a ironii porážek a řídkých vítězství. Přivolávalo a odvolávalo se ke spravedlnosti, i když patřila k dobám už dávno vzdáleným, které by mohly ovlivnit i to přítomné a budoucí. Pro tatínka byla nejlepší vlastnost štěstí, pro maminku největší ctnost opatrnost. Otázku hříchů, chování a svědomí se dalo na konec roku shrnout v židovském náboženství do jedné věty: aby, dokud člověk ovládá rozum i tělo, rozeznal dobré a špatné, správné a nesprávné a spravedlivé a nespravedlivé. Až budou větší, můžou si přečíst komentář v pěti

knihách Mojžíšových. Tahle věta jim stačí. Tolik chápal i Richard. Miloval jednoduchost. Měl rád všechno v jedné větě. Dobro. Zlo. Démony. Zlé duchy pánaboha. Až k záhadě těla od pasu dolů. Mario Schapira si přál, aby si tuhle větu pamatovali pro případ, že budou zaměstnaní později obživou a péčí o rodinu, aby se místo nich o ně nebo jejich rodinu nemusel starat jiný.

Musel z paměti umět: *Pochválen budiž Hospodin, Bůh náš, král světa, který nás vyvolil ze všech národů a dal nám svou Tóru, jež je učení pravdy a kterou vstúpil v nás i věčný život.* Tak se taky Richard dověděl, že desatero přikázání připadlo na padesátý den odchodu z Egypta, podle židovského měsíčního, ne slunečního kalendáře, čili dvoutisící čtyřstý šedesátý rok od stvoření světa. (Bylo těžké si to pamatovat, jak maminka chtěla.)

Země byla studená. Richard cítil, jak jím prostupuje chlad. Kočí si hrál dlouho s Karlinou hrudí. Už ji měl znát nazpaměť, rozměry, váhu, jemnost nebo drsnost kůže. Bylo slyšet přerušované vzdechy. Nezřetelné zvuky. Obsáhly bezmocnost nebo nenávratnost, tichoučký výkřik a mnohomluvné ticho, něco silného i schlíplého. Richard měl co dělat, aby udržel hlavu vzhůru. Polykal krev, která se mu dostala do úst. Zabořil na chvíli tvář do hlíny, aby si odpočinul. Cítil, jak se třese. Jak rostou stromy? Množí se včely? Co se děje v noci, za zhasnutými okny, kdy každý dům vypadá jako poustevna? Proč připomíná tělo Heleny nebo Soničky V. mezi nohama dětská ouška, rozevřenou meruňku, živou malbu z masa a krve a tajné vášně, které přicházejí s dospělostí? Proč mohl pan Husserle nahé dívce šeptat, co nesneslo hlasitost? Co ho přimělo k pokoře, kterou se podobá člověk zrníčku prachu pod vlastní botou? Byla to krása a zlo? Nebo to nemělo smysl, jen kouzlo? Byl by rád věděl, co se to v té dívce a panu Husserlovi dělo?

Měl před sebou melancholický, trochu lstivý a nespokojený pohled sestřenice Zuzany, než odjela do Itálie. Oči, kterým nikdo nerozuměl. Co chtěla? Co nechtěla? Krása. Vlahost, jako když prší, vane průzračný vítr anebo se chvějí listy a květy v lipové aleji

u Vltavy, kde sbírá na podzim lipový květ (a prodává ho za pár grošů lékárníkovi), pohyb vody, zmámenost bez vedra a křehkost bez mrazu v očích děvčat a žen, když se dívají do ztracena. Líčidla a šperky žen večer nebo ve svátek. Sobota v restauraci Merkur a Karla a hostinská. Šaty, v nichž prsa a zadky žen vypadají jako slavnostní polštáře. Jehlice ve vlasech a sváteční boty. Svíčka, kterou v pátek večer rozžihá matka a která jí připomíná, kdo je, odkud přichází a dávné vítězství a jak byla děvče a co se od té doby stalo, co uplynulo, jako když teče řeka nebo uhasíná oheň. Lehkost, kterou má někdy Helena v pohybech, jako když se vlní v průvanu záclona, utíkají mraky, slunce se sklání k západu anebo vychází brzy ráno, podivná poselství, v kterých si čtou ženy a muži, když jsou sami. Nejtemnější z tunelů, jimiž musí projít každý dospělý. Společná divokost, která přichází z lůna. Jak na sebe lidi myslí, jako neznámá výbušnina? Povahy? Jaká je to podivná touha, která nutí lidi, aby se milovali a vraždili, slibovali si a klamali, zaklínali se pravdou a lhali si anebo aby pro sebe žili a umírali? Nebo se objímali a zrazovali.

Nebyl to jen tunel. Byla to vysoká zeď, kterou ještě nepřelezl. Vilnost, o které se mluvilo mezi kluky. Láska, silná jako tlusté sloní nohy a křehoučká jako řasy nemocných. Vlny, které se vzdouvají na neviditelném proudu, který strhává lidi od určitého věku, až kdovíkam. Neznámé barvy srdce, země, těla a hlavy. Proč všichni vypadají nakonec šťastní, i když zemdení? Nebo nešťastní, třebaže svěží? Hra, která snad nezačíná ani nekončí. Čím ženy rozkvétají i uvadají. Z čeho je vyřazuje jen ošklivost, nemoc nebo věk.

Jaro a léto a podzim a zima každé ženy a každého muže. Štít, za kterým se chrání postižení a za který nikdy nenahlédl. Opilost, kterou má někdy v hlase i v očích Zuzana. Nějaký hořkosladký sen, neviditelné víno, co stoupá ženám do hlavy.

Až do třetí třídy se Richardovi zdálo o velké a hrubé zadnici učitelky v německé mateřské školce, kam chodil, než ho poslal

tatínek do první třídy v české škole. (V některých věcech byl tatínek neúprosný.) Měla drsnou kůži s červenými pupínky. Nechtěla mu půjčovat hračky, které dávala ostatním dětem. Ve snu o jejím zadku ji kopal a škrábal a kousal. Tvářila se divně, skoro jako by se jí to zalíbilo. Štítela se ho? Dala mu najevo párkrát, že je židovské dítě. Židi jsou drzí, jak řekla, aniž tomu ještě mohl porozumět, a všechno chtějí. Kromě toho jsou ubrečení, hrají si na utiskované. Měla české jméno a muselo se jí říkat Frau Sebesta. Frau Josefina Sebesta, *Lehrerin*. Strašila ho svou obrovskou hrudí, sešňerovanou pod bílým pláštěm a hrozící vyhřeznout a zadusit ho pod sebou. Tehdy s ním chodila do školy plavovlasá německá holčička. Přál si hrát nebo ležet po obědě s německou holčičkou, jako si to teď přál s Dagmar Tanzerovou. Aby s ní mohl ležet v kuchyni na kufru na peřiny, docela v koutě, za kredencí, a nebylo je vidět, pod obrazem grošovaného závodního koně, kterého Heleninými školními barvičkami namaloval tatínek.

Jednou se v postýlkách ve školce přikryli dekou a učitelka je rozdělila. Holčičku vodili hned po školce domů. Dovedla si taky zavázat tkaničky rychleji než Richard. Učitelka i potom, kdy už dávno nechodil do školky, na něj v noci vystrkovala zadnici.

Měl by si vymýt sněhem ránu na bradě a na tváři; to by tu především musel ležet čistý sníh. Báł se otravy krve. Viděl ruce kočího a Karlinu hrud'. (*Dvoutisící čtyřstý šedesátý rok od stvoření světa*. Tuková tkáň, žlázy, z kterých dostávají děti mléko.)

Kočí chraptivě řekl Karle: „Tak co chceš, miláčku?“ Přivíral oči. Zněl v tom nádech srdečnosti a stíněnosti, prosba i nesmlouvavost, přání a chtění. Ztrácel hlas? Nikdy neměl kočí tak chrčivý hlas.

„Jako posledně,“ řekla Karla.

„To jsem byl opilej, až sem bučel,“ řekl kočí. Vyzrazil ze sebe smích, ale už se nutil a pořád chraptěl.

„Nebo radši nic,“ opakovala Karla. A dodala: „Nerada bych se dostala do rukou andělíčkářky.“

„Máš krásný pevný prsa,“ řekl kočí. „Máš je správně tvrdý i vláčný. To jsem si posledně nemyslel, že držíš tak pěkně pohromadě.“

„Mám všechno krásný, neměl byste se šidit,“ zasmála se krátce Karla.

Bylo slyšet doteky prstů a dlaní na Karlině hrudi. Kočí hlasitě dýchal.

„Už jste si to mohl rozmyslet,“ řekla Karla.

„Rozmyslel jsem si to,“ odpověděl kočí. Měl v hlase nelibost. Strhávalo ho to chraptivou něhou, kde už nemohl tak jasně vyjednávat.

Před Richardem ležela hromádka roští, které ho chránilo, ale taky překáželo, aby viděl všechno, i černé konečky nehtů kočího, Karliny bradavky na prsou, kočího zkažené přední zuby. Nesměl se prozradit neopatrným pohybem. Slyšel dvojí dech Karly a kočího. Šmátrání dlaně. Kočí trochu přikryl Karlinu hrud', aby jí nebyla zima. Hrud' jí maličko zmodrala. Ale viděl modravé žíly připomínající řeky. Richard skoro nedýchal. Bylo to *všechno*, co takhle zblízka ještě neviděl. Zahrnulo to všechny druhy zvědavosti. Kočí zahříval Karlu, jak uměl. Za chvíli se oba už skoro zahřáli, ačkoli foukal vítr a bylo chladno. Kočí si uvolnil pár knoflíků u kalhot a stejně tak je rozepnul Karle, která si to dala líbit i na spodku šatů, aby viděl, co si přál vidět. Kočí nechal poklesnout ruce, které rozepínaly knoflík po knoflíku všude, kde mohl, takže je nebylo vidět, než byl hotov s rozepínáním. Oči mu pokrýval skleněný povlak. U úst měl křečovitý, vyčkávací výraz.

„Co když to nemám u sebe?“ zachraptěl ještě kočí.

„Tak z toho nakonec nebude nic,“ řekla Karla suše. V hlasu jí nezněla veselost. Zároveň ji hlas prozrazoval, že si chce vždycky, ať řekne co řekne, nechat otevřená vrátka. Co od ní kočí přesně chtěl?

Seděla proti kočímu, který se pořád vsedě opíral o ohradu, s ohnutými zády jako kočka. Sevřela rty. Richard je viděl ze strany jasně.

„Teď nemůžu, mám obě ruce zaměstnaný,“ chraptěl kočí.

Bylo znát, že myslí na něco jiného.

„Potřebuju mít náladu,“ řekla Karla.

„Nezlob, miláčku,“ řekl kočí.

„Vážně,“ opakovala Karla rozmrzele.

Kočí zase začal převalovat Karlina prsa v dlaních. Pak našel rukama všechno, co hledal.

„Vybrala sis dobře, ještě jsem nikoho neošidil,“ řekl kočí. „Víš přece, na co mě máš.“

„Stejně,“ odpověděla Karla.

„Vím, že umíš bejt miloučká, když chceš. Můžeš mi věřit; posledně jsi mi snad taky věřila, nebo ne?“ Chraptěl, že mu bylo sotva rozumět. „Myslíš, že jsem se z těch pár šluků opil? Mám ještě tři čtvrti lahvičky. Tak co?“

„Budete spokojenej,“ řekla Karla. „Už jsem to objevila pár lidem.“

„Když budeš hodná.“

„Bude to něco jinýho,“ řekla Karla. Pootevřela ústa, ukázala zuby.

„Tak jo,“ řekl kočí.

Richard se kousal do rtů. Karla se ještě maličko víc nahnula nad kočího, který si opřel temeno hlavy o ohradu a zavřel oči. Richarda napadlo, že by mohl Karlu chránit, kdyby vyskočil, vzal ji za ruku a utekli spolu. Chtěla kočího kousnout? Měla na sobě boty, i když měla až k pasu rozepnuté šaty, ale kočí měl rozepnuté všechno, kam dosáhl, a asi by mu trvalo chvíli, než by si zapnul knoflíky, aby mu nespadly kalhoty. Zároveň chtěl vidět Richard všechno – až do konce. (Měl pocit, jako by skoro obětoval Karlu, jen aby to mohl vidět.) Nenapadlo ho, že i potom bude mít práci zmizet nepozorovaně. Třásl se zimou víc než Karla. Cítil, že se přibližuje něčemu ještě nečekanějšímu než smrtelný hřích. Nejen tomu, jak se dělají děti. (I tomu, jak se *nedělají*, ale to ještě neznal.) O čem se přitom mluví, co platí. Už věděl, že se nikdy nebude koukat; už věděl, že je to něco jiného pro toho, kdo se dívá, než pro toho, kdo to dělá. Byla to

částička dospívání, které nepřichází najednou, jak si lidi myslí. Pozoroval jedno z tajemství dospělých. Karla se teď úplně naklonila, a zatímco kočí ještě mohl držet její prsa, ponořila Karla hlavu kočímu do klína. Kočím se uvolnily ruce a prohrabával nejdřív Karliny vlasy a pak si je dal za svou dozadu zvrácenou hlavu.

Richard už se neměl kam vracet; bylo to ještě dál než daleko, než úplně vzadu, někde na začátku, než se narodil. *Dvoutisící čtyřstý šedesátý rok od stvoření světa. Pochválen budiž Hospodin, Bůh náš, král světa, který nás vyvolil ze všech národů a dal nám svou Tóru, která je učením pravdy a kterou vštípil v nás i věčný život.*

Kočí měl tváře, ruce, čelo, uši a krk jako uzená šunka. Zbrunnátněl. Díval se ještě skelněji dovnitř sebe sama než prve. Vytryskly mu slzy do očí. Muselo v něm probíhat něco silnějšího než zemětřesení.

Richard myslel na otce. Na kluky. Na ryby. Na Helenu. Na Dagmar Tanzerovou. Slévalo se to v něm dohromady jako tekutý leďový kov, z něhož se stává nová slitina. Měl v koutku duše strach, proč se ho to taky týká, protože to viděl, vidí a nemůže odtrhnout pohled. Už to v něm a s ním zůstane navždy.

Látku na šaty, co měla Karla na sobě, dostala u nich v krámě. Měli celé štůčky téhle laciné a řhavě červené látky. Tatínek řekl, že Karla není žádná zvláštní zákaznice, ale mít takových stovky, splatil by strýčkovi Arturovi a ostatním dluhy dřív. *Desatero přikázání. Nebudeš vraždit, nebudeš krást, podvádět, lhát, nedopustíš se manželské nevěry.* Byl to naruby obrácený návod k použití?

Kočí párkrát zasténal. Unikalo z něho něco ve výkřicích, trhání úst a víček. Ve zvucích úst. Byly to uznalé výkřiky; pak sebou škubal jako v padoucnici. Kočí se dvakrát silně a párkrát slaběji uhodil temenem hlavy do dřevěné ohrady. Skoro plakal, vzlykal a skučel. Karlu to nevyrušilo.

Kočí si podržel hlavu rukama. Něco se v něm uvolnilo. Vykřikl třikrát za sebou Karlino jméno, pokaždé hlasitěji než předtím, jako by ožíval, umíral a znovu křičel, že žije.

Richard nevěděl, co zakrývala jeho zvědavost, že je to nejhlubší instinkt, starší než země a moře, propasti a pouště a horstva, hluboký jako nejvzdálenější střed vesmíru, bohatší než souhrn všech neznámých hvězd a nesmírnost všeho, co nás obklopuje. Nemohl tušit, že je to v něm starší než on sám; že se s tím narodil, jako se s tím narodil každý; jeho otec a otec jeho otce, až k prvnímu zvířeti a od něj ještě dál dozadu, k prvnímu úlomku kamene, ohně nebo ledu, z něhož nějaký zázrak vykresal život. Nemohl tušit, že to temné, co pociťuje, je temnější než tma v nejkratší den roku a mrazivější než dlouhá zima na severu, hlubší než nejtmaší severská noc, a zároveň jásavé, jako jsou barvy jitřního, poledního a zapadajícího slunce. Nemohl ještě pochopit, že je to základ života, v němž je každý člověk první a poslední, článek nekonečného řetězu, který někde začal a někde jinde, v nedohlednu ještě nezměřitelném roky, zanikne.

V této chvíli to pokládal jen za zvědavost, napájenou nestoudností, palčivým nutkáním vědět. Vidět. Znat. Až daleko za tím na něj čekalo, že to – i když ne docela, jako nikdo na světě, alespoň částečně pochopí, jako se někdo nebo něco něčeho jen dotkne – nebo alespoň okusí.

Vpíjel se očima a dechem do parku, který, jak říkali kluci, se pářil. Nebo to dělali podle svého, ale stejně. Dotýkali se tím nejdůvěrnějším, čím a jak se mohou lidé vzájemně dotýkat.

Ale i Richard tušil, co ho zaplavuje temnem, jako by ho naplnila tma, v které nevidí nikdo ani milimetr před sebe. Zavřel na zlomek vteřiny oči. Báł se snad, že oslepne? Ne, tak daleko jeho pokora nešla. Jen se v něm, poprvé v životě takhle silně setkalo, z čeho se narodil a z čeho se, díky jeho účasti, jednou budou také rodit jeho děti. Najednou věděl, že se ho to nějak týká, i kdyby to bylo sebeodpudivější nebo sebepřitažlivější. Bylo to ano i ne. A teprve tím ho to zhnětlo, pokořilo, a snad – nějakým zárodkem stínu – povzbudilo.

Věděl, že na to nikdy nezapomene. Bude to s ním a v něm a poroste to s ním, jako s člověkem roste nejneočekávanější vzpomín-

ka, ať už na cokoli. Už se nebude muset dívat z nouze na nahé sádrové panny z krámu, nebo kradmo na maminku, o Heleně nemluvě, nebo nemluvě o stále větší Soničce Vackové od sousedů, nebo na Lídu Kubrovou. Jen letmo, zlomkem myšlenky, si to spojil s Dagmar Tanzerovou. Karla ještě nechávala hlavu v mužově klíně. Pak se narovнала, polkla a otřela si ústa hřbetem obou dlaní.

„To mám docela ráda, když mi někdo říká miláčku,“ řekla potom.

Kočí si uvolnil ruce. Vytáhl z kapsy kožichu po straně peníze. Nepočítal je a dal chomáček Karle. Karla měla v očích slzy, byla jí zima. Přepočítala rychle peníze. Strčila je do kapsy v šatech a zapnula pracně knoflíček po knoflíčku, celá zkřehlá.

„Mně je teplo,“ řekl kočí spokojeně. „Teplo a dobře.“

„Teď můžu být hodná,“ řekla Karla. „Byla jsem hodná, ne?“

Měla naběhlé rty. Otřela si oči. Slzela zimou.

„Chvíli se na tebe můžu jen koukat,“ řekl kočí.

„Nerada bych se nastudila.“

„Vypadáš hezká. Krásná. Možná lepší, než jak normálně vypadáš.“

„Jo. Možná.“

„Určitě.“

„Dík.“

„Vypadáš pěkně.“

Karla popotáhla.

„Pojď blíž.“

Vzal Karlu kolem ramen. Přitiskl ji k sobě.

„Je příjemné tě mít blízko. Jsi dobrá. Děláš to dobře.“

Kočí vytáhl plochou lahvičku, odšrouboval zátku a dal Karle napít a taky si loknul. Mlaskl. Byla v něm nová pýcha, která v něm prve nebyla. Polkla.

„Vidíš,“ řekl Karle.

„Vidím,“ usmála se zmrzle. „Nejsem žádná lichvářka.“ Vyloučila na rtech znovu pousmání. Všechno jí vydrželo jen krátce. Musela mít dobrou povahu. Viděla ostře všechno, co bylo zblízka, ale

rozplynulo se to i nejmenší časovou vzdáleností. Měla svůj rozum. Nechtěla přenášet svou stísněnost na ty druhé. Vždycky v ní všechno dozrálo rychle. Věděla svoje. Byla takhle chytrá, už když jí bylo čtrnáct. V osmnácti už se vyznala. Zůstala jen částečně dítětem, jak se to o ženách říká, že mají krátký rozum už napořád. Nepomijela maličkosti, ale nenechala se jimi zahltit. A zároveň v ní bylo zvíře. Richard v ní teď viděl, v čem byla zvíře. Byla zvíře člověk? Mohla by polykat krev? Cítil, co ho ohromilo, už navždy. Polkl. Bude muset spolknout ještě mnohé, než pochopí, co je člověk. Spíš tušil, než věděl, co ho čeká, ale věděl, že ho to čeká, když bude chtít změnit se z dítěte v muže.

Karla nejevila účast. Kočí si to rozmyslel a dopil naráz zbytek lahvičky. Jen jí vyhrnul sukně, jako by žertoval.

„Proboha,“ řekla. „Fouká tu jako na severní točně.“

Karla se dívala nahoru na plynojem. Vypadal i pro ni jako hvězda na jiné planetě? Kdoví, nač myslela? Uvažovala, co ji čeká? Myslela přitom na svou holčičku? Na hostinec Merkur? Co za to dostane nebo nedostane? Richard už viděl, jaké napětí zkříví lidem tvář, když jde o peníze a nejsou si jisti, jestli je dostanou na ruku. Myslela na kolébku, kvítek nebo hrob? Asi to pro ni nebyla taková maličkost, jak se v Merkuru zdálo. Musela vidět v duchu ještě něco za vnějškem všeho. Přitom se snažila vzbudit zdání, že to, na co myslí, je to jediné, a taky to jediné, co bere vážně. Pootevřená ústa, sevřené zuby.

„Po smrti z toho už nic mít nebudem,“ zavtipkoval kočí.

„Mám ráda muže, co si dovedou vydělat a utratit,“ řekla Karla.

Kočí páchl až k Richardovi nasládlým koňským potem. Asi načichla i Karla. Kočí byl červený, zdravý, zima mu neubližovala, stejně jako vítr. Takhle si dospělí hrajou s tělem? Tohle taky dělá sestřenice Zuzana v Itálii? Maminka? Napadlo ho, že se Karla tvářila chvíli prve jako lidožrout. Takhle pojídají lidi lidi? Ženské chlapy? Je to pravda, že Karlu párkrát pro nic za nic zbili? Na ulici i v Merkuru. Je možné, že by ji za to mohli taky zavřít?

Karla odhadovala počasí. Možná že už myslela na to, co udělá maličké k večeři. V kočím bylo něco přátelského i opovržlivého. *Budeš mít jen jednoho Boha. Nepožádáš ženy...*

„Jestli ještě chcete, tak rychle,“ řekla Karla.

Richard nezavřel oči a bral to jako odměnu i trest. Kdyby natáhl ruku, mohl se jich snad dotknout. Myslel na odchod.

Nebudeš vraždit, jak opakoval Mario Schapira na náboženství. Neobsahovalo to triumf, jako ho to neobsáhlo, když se kluci dívali škvírami v ohradě na milenecké párky, přitisknuté k sobě v hou-pavých pohybech, než se změnilly v křeč a nakonec v klid, spokojenost i zpupnost. Muži se po objetí s ženou podobali kohoutům, pánům na smetišti.

Karla věděla, že kočího potěšila. S ní se všem, alespoň na chvíli, zmenší starosti.

„Tak zase příště,“ řekl kočí.

„Budu na vás čekat,“ řekla Karla. „V sobotu jsem někdy volná.“ V její tváři byla zvědavost i soucit. Všechno se jí zdálo najednou snesitelnější.

„Co bys tak říkala tuhle sobotu?“

„Tuhle sobotu?“

Pak řekla: „Mohl byste vidět, jak mě pánbu stvořil.“

„Jo,“ řekl kočí. „U tebe doma? Máš zrcadlo?“

„Nahá je každá ženská o třídu krásnější.“

„Doufám,“ řekl teď kočí.

Bylo v nich něco, co je spojilo, o to, v čem byli předtím, když přišli, rozdělení. Odcházeli jako staří přátelé. Kočí se nadnášel v ramenu. Houni zaroloval a nesl pod paží. Byla v něm nová svě-žest, síla, něco, co mu vdechlo patinu pána světa. Musel si Karlu krášlit nějakou vidinou. Vypadal jako by prohýřil noc a den. Bylo to daleko od výrazu pomatenosti, který měl ještě prve v očích. Vracela se mu do tváře střízlivost.

Za bariérou domů a hřiště bylo slyšet tramvaj. Na nádraží hou-kaly lokomotivy. Richarda si kočí s Karlou nevšimli. Chvíli jim

trvalo, než se pozapínali; mělo to lehkost, nic z trudnomyslnosti, jako když ještě seděli a jednali a pak už nejednali. Kočí objímal Karlu kolem ramen. Vedl si ji jako družku, ženu, přítelkyni. Už měl svůj kožich zapnutý do posledního knoflíku a Karla přes ramena zelenou houni. Dopínala si živůtek. Měla už zase na sobě své přiléhavé šaty, zavřené do posledního knoflíčku, plný zadek a uzlovitá silná lýtka. Trochu taky chodila jako cirkusový kůň. Houni jako pláštěnku, připravena ji kdykoli sejmout. Karlina nabídka ukázat kočímu svou nahotu Richarda zneklidnila. Nevěděl proč. Viděl nahou Helenu často a matku někdy. Tak co? Něco tu bylo. Druhá, jen tušená síla, strhávající každého dospělého. Cítil srdce nejdřív v krku, pak v žaludku. To, co ho odpuzovalo, ho současně fascinovalo. Byl rád, že to viděl? Byl to okamžik, kdy cítil skoro temnou, nepřekonatelnou sílu, která ho sem přivedla a přimrazila na místě. Tajný život dospělých? Všechno, co radši skrývají. S čím jen málokdo chodí na trh? Ten druhý život, který si v sobě nese každý ještě hlouběji, než jakým se představuje na povrchu? Nebo je to snad víc životů, vzájemně, ale neviditelně propojených? Jsou k sobě svázány – také neviditelně –, ale zdá se, že neoddělitelně a silně. Snažil se odhadnout, jaká neznámá síla svedla Karlu a kočího a přivedla je až sem. Byla to síla, tlak, magnet, který objímal celý svět. Druhá strana existence.

Vítr skučel a točil se kolem kopce, plynojemu, plotu a ohrady. Richard cítil rozpačitost člověka, který přišel, viděl, ale nerozuměl. Patří to k tomu, že se mezi mužem a ženou odehrávají věci, které se už vzápětí rozpustí, jako by nebyly? Jako by se nic nestalo. Mísily se mu do toho nové a nové myšlenky. Co když bude mít Karla za devět měsíců dítě? Vozka říkal hlasitě Karle, že brzy nechá koně. Udělal už řidičskou zkoušku; začne jezdit nákladákem se zrychlenou balíkovou poštou. Poštu chtěli lidi pořád rychlejší a spolehlivější. Všechno bude brzy na motor. Díval se před sebe na kopec, jako by mu svět říkal pane. Něčím se na stráni zabydlel.

Richard se za nimi koukal, dokud nezahnuli za roh domu s mramorovou podezdívkou. Bylo to jiné, než mu slibovala zvědavost. Co slibovaly tváře Karly a kočího, jejich vzájemné pohyby.

Majitel čistírny se na Karlu s kočím díval úkošem. Šeptal své tučné ženě něco mezi oblaky páry ze strojní žehličky a v záplavě šatů a košil a záclon. O něčem chvíli přemítal, než si to v duchu dal dohromady. Pak majitel čistírny plácl svou manželku po zadku a šel otočit klíčem v zámku a zavřel čistírnu. (Ukazoval manželce dozadu k šatům a oblekům, které visely hustě vedle sebe na dlouhé tyči před záclonou, za kterou zmizeli.) Richard cítil, co se v něm potvrdilo a zároveň vyvrátilo. Pohrdal kočím nebo Karlou? Sám sebou? Nevěděl dost dobře. Byl to obdiv i opovržení. Proč? Báł se, aby nepohrdal i svým tatínkem a maminkou, lidmi v Merкуру? Hostinskou? Nevěděl taky dost dobře, jestli by se mu chtělo takhle „dělat děti“. Obohacení ho ochudilo. Život je jako plochá dráha na Meteoru VIII. nebo jako „aréna smrti“, motocyklová věž, po jejíž strmé kolmé stěně jako mouchy, když lezou po stropě, jezdí kolem dokola motoristi na svých harley-davidsoních, amerických motocyklech, v kožených úborech na zip odshora dolů a řítí se dopředu – ve skutečnosti dokola – s očima zavázanýma černým šátkem. Jako slepí, s rachotem a na plný plyn, na svých silných mašinách? Díval se na mraky, na obnažené nebe směrem k ústavu choromyslných, až k věži vodárny. Už asi dneska sněžit nebude.

Na rozcestí Palmovka zvonila ve stanici tramvaj, pětka. Nastupovat, jedem. Cílink. Na Královské, kde se u Palmovky třída spojovala jako řeka s Primátorskou, směrem k jejich krámu na rohu Královské a Heydukovy, klusala ulicí modrá jízdní policie: lesklí koně, bílí a hnědouši a ryzáci. Klapot kopyt naplnil ulici. Richard sledoval umazané portály, špatně přelakované už loni, protože tatínek nemohl zaplatit prvotřídní barvy.

Karla už zahýbala do průchodu s modrými kachlíky v jejich domě. Kočí krokem člověka, který něco dokázal, jí mávnul pravicí na rozloučenou a šel dál, aniž se zastavil, a po pár krocích už

vstupoval do Merkuru. S úsměvem kynul hostům: „Hlavně zdravíčko.“ A všichni mu odpovídali jako nejrůznorodnější ozvěna: *Hlavně zdravíčko.*

Karla šla dvorem k holčičce. Bylo slyšet – ještě uprostřed dvora – její přátelský hlas. Malá Karlička jí odpovídala.

Bylo pořád pod mrakem a skoro nepříjemná, vlezlá zima. Richardovi se chtělo něco udělat, aby se oddělil od kopce. Od všeho, co viděl a slyšel a co si o tom musel myslet. Měl hořkou chuť v ústech. Výčitky za svou vlezlost. Čeho se nedovoleně účastnil. Co by to asi přebilo? Co je veselejší? Cítil všednost, která přichází v odlivu rozbouřených vášní cizích lidí, která je v daném okamžiku zveličuje, a potom slábnou a bez fantazie jsou ubohé. Kýchl. Loni ukradl s Adou Baucem v zahradnictví dole u tržnice, mezi mostem a přístavištěm říčních parníků a nákladních lodí, pro maminku k narozeninám begonie a pak, když tatínek objevil, jak k nim přišel, je musel jít vedle tatínka vrátit a květinář nemohl uvěřit, že by kluk jako moucha přešel vysokou zeď tam a zpátky s květináčem, téměř větším než sám. Ve škole dostal Richard trojku z mravů, což maminku zmátlo výrazem „uspokojivé“, protože následovala jen čtyřka, chování „neuspokojivé“; ale jen na chvíli, než od ní dostal k vysvědčení výprask. Nebo mohl jít načerno na *Pancho Villu* do kina Svět nebo na *Pět neděl v balóně* do bio Humanita anebo na *Emil a detektivové* v biografu Svěpomoc a přijít domů až hodinu po večeři. To tatínek neměl rád. Chtěl mít rodinu pohromadě alespoň k večeři. Nebo by mohl Richard jít napsat alespoň na pět zdí a čelních stěn domů, že bývalý soudce v jejich domě je náfuca a paní Vacková prodává na obložených chlebech maso z pečených koček. Nebo vybrat spolužákovi ze zámožnější rodiny kasičku a koupit si za to mandle v čokoládě od papírnice, paní Špiralové, jejíhož manžela jízdou na trojkolce z kopce dolů ke škole vylekal a nakonec – když pan Špiral leknutím upadl – přejel. Napsal konečně na zeď pod číslo 137: *Zilopek je hodný.* Zilopek nikdo nebyl. Zilopek byl vymyšlený člověk z písmen,

jako když rabín Löw stvořil Golema z prachu a hlíny a hebrejského slovíčka život – *šem* –, které mu napsal na papírek a vložil pod jazyk a podle libosti vyjímal. *Zilopek je hodný*. Nedokázal se upnout dost dobře v duchu ani k Dagmar Tanzerové, která mu slíbila cigaretu s dutinkou, ani k už zmizelé čtyřleté plavovlásece z německé mateřské školky na Primátorské. (Co se s ní asi stalo?) Viděl v duchu Karlu, jak se naklonila nad kočího v rozepnutém kožichu, sama překryta zezadu houní, s naběhlými rty a zimou vlhkýma očima, a kočí sténal. To byla láska? Včetně lásky k bližnímu? Kdyby to neviděl na vlastní oči, mohl to pokládat za vidiny. Vystřízlivěl. Bylo těžké nevidět ve věcech méně nebo více, než v nich bylo. Svět byl jako sépie, o které se učil ve škole, která kalí vodu a zastírá, co je, a předstírá, co není. Zahrnuje to lstivost, sílu a rozum? Je to věda, kterou sdílejí všichni dospělí? Cítil neodvolatelnost, kterou mu zprostředkovala zkušenost. Karlina ústa, kočího klín.

Dvoutisící čtyřstý šedesátý... král světa. Nepožádáš ženy bližního svého... Pochválen budiž. Houby. Houby. Houby. Karla si vykračovala jako kočárový kůň. Odemkla si a ztratila se ve svém jednopokojovém bytě na dvorku.

Konečně vešel Richard do modře vykachlíkovaného průchodu a pomalu stoupal po schodech nahoru do prvního poschodí, kde bydleli. Shlížel vzhůru po schodech i do šachty od výtahu. Loudal se. Vykročit pravou nohou, přehodit si krok, pravou nohou, pravou nohou. Přál si cestou alespoň napilovat lano výtahu nebo rozbít okénko, jen pro jistotu, aby se ho tatínek radši zeptal na to, co kde provedl, co si užil, než co viděl. Šachta výtahu vypadala jako jedno z podmořských sídel kapitána Nema. V bytě za bílými dveřmi hrál tatínek na mandolínu italskou vojenskou píseň z Dolomit. (Asi si už natáhl struny a vyladil mandolínu; zněla dobře.) Maminka si propěvovala. Helena se učila anglicky; opakovala si nahlas slovíčka: *hlava, ryba, osud. Domov, právo, odpovědnost. Práce, odměna, štěstí. Všetečnost, rozmar, medvěd.* Bylo to

slyšet až za dveře na chodbu. Helenina anglická slovíčka byla pro uši Emila a Anny rajska hudba. Měla pištivý hlas. Až na pavlač voněly buřty. Tatínek dostal vždycky dva, ostatní po jednom. Maminka měla dvě průpovídky. První: Musíš vykročit pravou nohou. A k buřtům: (Tatínkovi dva, zbytku rodiny jen jeden.) *Musíš se dojíst chlebem*. Překročí práh pravou nohou, umiňoval si. Richard načmáral na zeď u výtahu v prvním patře ještě jednou: *Zilopek je hodný*.

Vzal za otlučený zlatý knoflík u dveří. Dveře byly otevřené. Vešel a pozdravil: „Už jsem tady.“ Všichni mu odpovídali: „Dobrý večer.“ Vyšlo mu to na pravou nohu. Buřty už byly teplé. Rychle umýt ruce a sednout si ke stolu. Nikdo se ho na nic neptal.

Ze zápisů Heleny:

Zuzana Picková mi poslala dopis z Itálie. Píše, že panenství je pro každého, co chce, aby bylo. Důležitost panenství přibývá nebo ubývá podle toho, co z toho holka dělá. Bez ohledu na to, co chce nebo jakou váhu tomu přikládá, je to jen jednou.

Má panenství paměť? Je-li pryč, je pryč. Vzpomínka vyprchá společně s někdejší důležitostí.

Ze začátku to byla pro Zuzanu starost: když se ohlíží, je to jen, co to je. Co bylo. Nakonec jen zkušenost. Jedna – jak doufá – z mnoha. Italské přísloví: *Mia sibella bene, se dal ciar non viene...* Je snadné pískat dobrému tanečníkovi. Zuzana Picková napsala: „Jsou hříchy, které jsou krásné, pokud se nekupují ani neprodávají, jen dávají a dostávají.“

Tatínek v noci křičel ze spaní. Probudil kromě Richarda maminku i mě. Ráno říkal, že se mu zdál nějaký patriotický sen. Nejdřív ho česká policie chránila a potom ohrožovala. Nakonec ho někdo zabil do deky a zmocnily se ho nějaké obrovské, silné ruce a zvedaly ho, aby ho někam odnesly; chtěl křičet, ale nemohl, až nakonec ze sebe dostal hrozný výkřik, který jsme slyšeli a který nás probudil. Tatínek se taky probudil, ale nikdo nic neřekl, až tatínek o tom začal ráno sám.

Mně se zase zdálo, že chodím znovu do školy, a dostali jsme úkol a opsala jsem ho od spolužačky. Najednou byla spolužačka o dvacet let starší a vyčítala mi, že ji neznám, ale opisovat kdysi od ní

úkol, na to mně byla dobrá. Hodně se změnila, měla účes na kluka, zrzavé vlasy do slámo. Snažila jsem se ji uprosit, aby na to tak nemyslela, že jsem na ni nezapomněla.

Jsou divoké sny odrazem nějaké úzkosti, kterou potlačujeme ve dne? Je to nějaké pokřivené zrcadlo, v němž vidíme věci z jejich odvrácené strany, jinou možnost věcí? Všichni čteme Sigmunda Freuda, ale ačkoli se mi to čte dobře a nikdy neztrácím zájem, nejsem z něj nakonec dost chytrá a musím si vysvětlovat věci sama. Proč se nám zdají sny? Proč je noc něco jako moře, do kterého se spouští člověk jako potápěč, někdy tak hluboko, že se ho zmocňuje závrať?

3.

„Proboha,“ řekl Emil Ludvig v neděli ráno. „Všichni přece nemohou být z královského rodu, jako někdo.“ (Myslel na to, že by mohl vyvést rodinu do zahradní restaurace na Pelc Tyrolce; o tom Anna nechtěla slyšet: proč by vydávali peníze, když může za čtvrtinu peněz uvařit stejně dobré jídlo doma?)

„Tobě to neberu, prosím, když na tom trváš, klidně, jsi z královského rodu. Löwy-Kohen. Kněží a možná králové, i když hodně dávno. Co si na tobě kdo veme?“

V Emilově hlase byla hravost, jako když býval ještě kluk. Nebo když letěl – jako kavalérista – na koni vstříc větru a prostoupila ho životnost, která nemá jméno, jen radost, pár vteřin, kdy je člověk v rovnováze s lidmi i řekami nebo ptáky, vychutnává, že je člověk. Výsada mládí. Nesmrtelnost mládí. Nekonečné sebevědomí mládí. V Emilovi bylo pořád hodně mladistvé energie, kdy člověk ještě neví, jen tuší a stoupá pořád do kopce, i když se občas dostane do rovin. Neděle se rovnala u Emila Ludviga klidu a míru v duši. Cítil v sobě, co je možná silnější než smrt; co si odnesl z první světové války, kromě vzpomínek a obrazu u Piavy.

Někdy myslel na to, jak si člověk musí vybírat v životě, jako nějaký ekvilibrista, chytající do jedné dlaně dva tři nebo čtyři míčky, a druhou je současně vyhazovat do vzduchu. Málokdy mu za to někdo zatleská; nakonec si většinou musí v duchu zatleskat sám. Pokud to musí provozovat rychle, ani dost dobře nerozezná, co je

dobré, lepší, horší, nejhorší. Svět je pořád rychlejší a život připomíná občas závod se sebou samým. Němci tomu říkají *zeitgeist*, duch času. Kdoví, co to doopravdy je. (Nebo není.) Všechno se řítí na člověka čelně a ve chvatu, pravda, polopravda, lež, ještě horší lež, reklamy, politika, film, dějiny, kdejaká demagogie, která, čím je hlasitější, o to víc předpokládá, že to člověk spolkne. Někdy si říkal, že méně by bylo více. Co byla dřív zábava, je časem nuda. Nakonec neví člověk, kde mu hlava stojí, místo aby – už proto, že posbíral víc zkušeností – mohl říct, že se vyzná v tlačenicích. Svět je tak rychlý, že než člověk něco pochopí, rozžvýká a spolkne, je z budoucnosti minulost. Z první světové války se stala div ne nasládlá vzpomínka. Ze zabitých plynem a z masakrů na Marně jsou sentimentální odrhovačky. Z mládí se dere nenápadně, ale neodvolatelně, jako motýl z kukly, která přišla na svět jako housenka, znalost, a než se ohlédne, bude mít takhle na krku stáří. Snad ne doslova; ale všechno se zdálo rychlejší a uspěchanější. Nakonec se člověk ještě těšil, když bude mít čas v klidu umřít, zasmál se v duchu. Dřív si říkal: Myslím, proto jsem, podle školního příkladu z filozofie. Teď si mohl říkat buď: Jím, tedy jsem, nebo: Spěchám, proto jsem. Možná, že dřív žili lidé hlubším životem, teď možná naopak o to nebezpečněji, čím rychleji. Měl pocit, jako by svět a život byly pavučina, která se jim před očima trhá. Ale ukazuje se, že i cáry jsou pěkně životaschopné. Možná, že moderní život znamená méně plánovat a víc přijímat, co přijde, jak to přijde. Má to asi nevýhodu, že se zamlžují hranice mezi jednotlivostmi, aby se člověk vyznal. Dokud mám možnosti, nemám právo si stěžovat, myslel si. Nakonec, když byl u představy míčků, které jednou rukou vyhazuje a druhou chytá a vzápětí druhou vyhazuje a první chytá, že takhle se život člověka tak trochu podobá pouťovému míčku, který tančí a vyskakuje nad malou fontánou, a sváteční ostrostřelci ze vzduchovky ho za papírovou barevnou růži sestřelují před svědky svého nedělního hrdinství. Člověk musí být filozof, klaun i ekvilibrista.

Není nad neděli. Měl rozdělené neděle: buď šel s Richardem do Ďáblic k vodárně na hřbitov položit pár kamínků na hrob dědečka Ferdinanda, nebo se věnoval domácím pracím, mezi něž patřil lov hmyzu. Mohlo by se zdát, že to vyčerpává počet jeho možností, ale tak to naštěstí nebylo. Asi už dávno není nic absolutní. Nenutil by asi Helenu, aby přečetla za týden *Vojnu a mír*. Za sebe se taky spokojí s textem nových šlágrů a má to jako kdysi, ještě jako Annin milenec, verše o lásce. Kdoví, co si má člověk přát a co je možná lepší pochybné než neodvolatelné. Naštěstí co člověk nerozezná v nejpřesnějších obrysech, si může doplnit fantazií. Nikdo nikomu nebrání snít. Vymýšlet a domýšlet si. Možná, že víra zítřka je nevěřit ničemu. Někdy je lepší vyměnit fantazii za ironii. Je to upřímnější. Ale co bude ještě zítra mravné, když se dá zpochybnit všechno?

„To je právě to smutné,“ řekla Anna.

Emil Ludvig byl vždycky první, kdo vítal nejenom neděli, ale celé jaro úklidem. Všechno mají teprve před sebou. V noci probral, kolik ještě Arturovi dluží, kolik už splatil, jak mu to jde. (To pak není div, že se někdy probudí člověk jako rozbitý.) Nikdo nemohl tušit za jeho úsměvem i chmurnější myšlenky.

„Nebud'te směšní,“ řekla Helena. „Kde jsou kněží a králové a kde je naše rodina?“

Věděla ze školy v téhle rodině o všeobecné historii nepochybně nejvíc. V osobní historii si maminka i tatínek asi ledacos přikrašlovali. Proč ne? Nikomu tím nic nebrali. Z královského rodu? Leda v dobách, kdy ještě chodili po poušti, od oázy k oáze, rozbíjeli a zase skládali stany, pásli ovce a ještě měli daleko k tomu, aby se stali národem s psanými dějinami a zákony a jediným Bohem, na rozdíl od mnoha bůžků a modelů, které měli ještě do včerejška (nebo předvčerejška), počítáno na dva nebo dva a půl tisíce let dozadu. Možná, že tehdy ani nebylo tak těžké se stát králem. Helenu spíš zajímalo, kdy byli méně nebo víc krutí, aby se udrželi mezi ostatními, protože taky ti druzí byli drsní a nemilosrdní, když šlo

o to přežít na poušti a v pustinách. Přemýšlela o tom, jaké to asi bylo – *doopravdy*? Možná, že každý ovčák v sandálech se mohl prohlásit za krále, když byla voda vzácná a slunce pražilo neúprosně. Kdyby šlo jen o maminku, stačilo, aby se někdo prohlásil králem, a už jím mohl být. Asi bylo dvojí pojetí dějin, jedno doma, druhé ve škole. Jedno pro maminku, druhé v reálném gymnáziu. Věřila opravdu maminka, že svět vznikl, jak se praví ve Starém zákoně, před šesti tisíci lety?

Helena se podívala na maminku. Anna trochu přes zimu přibrala; vypadala silná. Bylo v ní možná ještě víc energie a životní vůle než v tatínkovi. Tatínek žije často v iluzích, ale pokud jde o nejbližší minulost, není ani maminka bez iluzí. Tatínek rád zapomíná, co si maminka pamatuje. Tatínek věří, že člověk se narodil, aby byl šťasten, a maminka mu to ráda vyvrací. Tatínek honí jednu ctižádost za druhou, jako se střídá noc a den. Vytlučí klín klínem. Zatímco tatínek se zmítá mezi nejrůznějšími z přání, která se týkají všech členů rodiny, posedlý svým nenásilným způsobem, drží se maminka při zemi, svého šicího stroje a šití a spravování cizího prádla. Tatínek se rád zapomene, maminka skoro nikdy. O jisté podobě rodiny už měla Helena přehled.

Není krásné, že maminka a tatínek a Richard a ona žijí v době civilizace, kdy víc než zbraně z kamene a železa, jako tehdy, platí kulturní vymoženosti? Je to nejen splachovací záchod na rozdíl od díry ve skále nebo malého vodopádu do jezera na rozdíl od moderní sprchy – a člověk se nemusí starat o to, aby bránil – sám za sebe a svou rodinu – nájezdům divochů nebo nepřátelských vojáků, od asyrských až po Římany (to měli ve škole už v sekundě, v prvních třech kapitolách), a poslouchal svůj nejsilnější pud, jak přežít, hned před pudem, jak se najíst a zahnat hlad, a nemusel zabíjet nebo se nechat zabít, aby mohl utrhnout i zítra lístek z kalendáře. (Pak přisel na řadu třetí nejsilnější pud člověka, *jít a množit se*. Helena myslela na sestřenku Zuzanu a bezděčně zrudla.) Stačí jen otevřít poslední sbírku zákonů, aby se člověk nemusel bát

o život. To, co před tisíci lety zajistil oštěp, balvan a prak, obstarají pro lidi, aniž by se o to museli dennodenně starat, zákony, podle kterých se žije k dnešnímu datu. Nemusí se zmítat mezi hrůzou a sňatky z rozumu. Není snad už ani třeba zhlížet se v moci a zbroji starých králů, když i občan má podobnou ochranu, podobné možnosti a všichni jsou si před zákonem rovni.

„Cos dělal ve válce, tati?“ zeptal se Richard.

„Přijde na to, kdy a kde, a jestli na začátku nebo na konci,“ odpověděl Emil.

Neděle znamenala otázky dětí o válce a Emilovy odpovědi; vyprávění, z kterého vycházel Emil Ludvig, třebaže se nikterak nesnažil, jako pohádkový hrdina, asi jako všichni otcové. V pozadí byla krásná Itálie, řeka Piava, hory a lesy a italské písně, které Emil mrzačil, i při nejlepší vůli, protože italsky se naučil jen pár slov a vět. Samozřejmě *Santa Lucia*, *Ó sole mio* a podobně. V Emilově vyprávění byl svět, který si zasloužil odejít, poražen, i když Emil Ludvig bojoval proti své vůli, jako mnoho jiných, v mnohonárodním armádním sboru staré rakousko-uherské monarchie; měl dokonce olejovými barvami vyhotoven svůj portrét, kde mu slušely červenožluté výložky na zelené uniformě s třemi šesticípy, do středu zvednutými stříbrnými hvězdičkami. Znamenalo to rotmistra, ale pro děti se to rovnalo generálovi nebo polnímu maršálkovi. Emil byl na portrétu mladý, hezký, se svým krásným rovným nosem a modrýma očima a rty, které se líbily Anně, v sytých barvách, pootočen do strany, skromně sebevědomý, skoro pyšný – všechno, co od svého otce děti očekávají, nemluvě o jeho oddané ženě.

Emil Ludvig zaplétal do svého vyprávění mýty o světě, který by neměl být, a o světě, který si přál. Válka znamenala křížovatku, nejen států a národů, snahu Američana Wilsona přetvořit Evropu k americkému obrazu, ale i křížovatku mužů, kteří na prahu života usilovali o samostatnou existenci, o svou novou, nebo staronovou totožnost, o nápravu všeho, co šlo se světem šikmo. Škoda, že to asi jinak nešlo než válkou, která, jak někdo řekl, je pokrač-

čováním politiky jinými prostředky. Emil Ludvig dával přednost jiným prostředkům než dělům, minám a puškám, zákopům, otravným plynům jako yperit. Až na to, že se ho – jako milionů jiných – nikdo neptal. Musel držet pusu a krok, jak se říkalo, a zpívat *Hercegovinu*, bráněnou pro císaře pána. Ale válka vdechla Emilu Ludvigovi, jako všem jiným, iluze o moci a síle, a přenášelo se to z armádních sborů na jednotlivce, i když nakonec i iluze síly byla pravda o slabosti člověka.

Jestliže byla válka opojný nápoj, začal pít Emil Ludvig už brzo: narukoval v sedmnácti. A teď se to v neděli dopoledne přenášelo na jeho děti. Mělo to kouzlo, jaké má každá válka, když je už po všem. Zmizeli ranění, zmrzačení, mrtví, zůstali jen živí. Emil nerad vyprávěl o svém zranění na noze, o svých oslabených bubincích, protože – když zrušili jeho jezdecký pluk – sloužil u dělostřelectva. Ale i jeho zdrženlivost měla pro děti své kouzlo. Koho, co jim tatínek skrýval? Co od něj děti chtěly? To, co chtějí děti od každého otce: mýty o osobní odvaze, o tom, jak muži plní svou povinnost, stůj co stůj. Skrývalo to nevyslovenou bolest a jak ji překonat, pravdu, které se nikdo nevyhne. A Emil Ludvig, protože v sobě samém cítil potřebu vybudovat si své silnější vnitřní já, rád o válce v Itálii vykládal dětem. Mělo to výhodu v tom málu, které děti o válce věděly, protože s ní neměly zkušenost. A Anna jen poslouchala a dělala si o všem svůj úsudek. Čestný ústup, čestná porážka, poctivé vítězství? Proti tomu neměla co namítat. Jen aby to už nepřišlo podruhé. Pro Annu leželo na dně Emilova vyprávění zoufalství, které nemělo nikdy daleko na povrch. Ale aspoň v její duši. Věděla intuicí, že nikomu není nic ušetřeno. A jim, jejich rodu, už asi vůbec nic. Na zabíjení, i na řeči o zabíjení mají děti dost času. Anna věřila ve štěstí svého muže, které si přinesl z domova až do Itálie, aby se mu vyhnulo větší nebezpečí, těžké zranění, smrt. Doufejme, že si je zase přinesl nazpět. Obdivovala, i když nechápala, jak mohl tak lehce mluvit o válce.

„Mohli tě zabít?“ zeptal se Richard zničehonic.

„Ve dne v noci,“ odpověděl Emil. „Ale to bys asi nechtěl. To bys ses nenarodil.“

„Chtěl bych mít za sebou, co máš už v kostech a v krvi,“ řekl Richard.

„Nechcete mluvit o něčem jiném?“ zeptala se Anna.

„Řeči se mluví a voda teče,“ řekl Emil.

„Pro tebe je všechno nějaká slavnost,“ řekla Anna.

„Patří to k věci,“ podotkl Emil.

Richardovi se líbilo, jak otec mluví; jak bere válku; jak mluví o minulém nebezpečí, které se tím přiblížilo až sem, do kuchyně.

„Svět se tím nezmění,“ usmál se Emil.

A potom: „Nejlepší je pro člověka svět, kde si může dělat, co se naučil a co se mu líbí.“

„Děti jsou pořád ještě děti, Emile,“ řekla Anna. „Na to bys neměl zapomínat.“

Helena se ráda probírala v neděli ve svých šatech a doplňcích. Připomínalo jí to, jak a k čemu roste. Dětila se o šatník s maminkou. Některé ze svých svršků dávala maminka stranou, aby je donosila, až doroste, Helena.

Neříkal Aristoteles (už v druhé třídě reálného gymnázia), že vzdělání je krásné a naplňuje člověka rozkoší, podobnou lásce? To by se asi doma neodvážila citovat; snad ještě Zuzaně. (Kdyby tu byla. Škoda.) Jsou lidé, kteří by dali přednost vzdělání před bohatstvím. Co může být povzbudivější než reálné gymnázium? A Zuzana se plaví životem – podle jejích dopisů – mezi hanbou a nudou, odsouzena, jak napsala, k výsadě ženskosti. (Stačí se pro jednou vzdát panenství a uvrhne ji to do moře dospělého života, už bez návratu.) Asi jí přitom ani tak nejde o zachování rodu, jako spíš užít si, co se dá. Zuzana má vůli osvobodit se, jak říká, ze všeho, co ujařmuje ženy, už od dívčích střevíčků. A Zuzana má asi dost vůle dostat se, kam chce, když si vymohla, aby ji poslali do kláštera. Prosadí si vždycky svoje. Helena si v šatníku prohlížela mamčinu lišku. (Škoda, že už vypelichala.)

Emil Ludvig se nenechal vyrušit; myslel náhodou na podobné věci jako Helena. Občas nahlédl do jejích učebnic, většinou jen letmo. S vykasanými rukávy bílé bavlněné noční košile a domácími plátěnými kalhotami, které si přinesl z první války, rozebíral jednotlivé postranice manželských postelí, čelo a spodek lůžka, a opíral je o zeď. Do války kdysi nastoupil jako maník, dotáhl to za čtyři roky na šikovatele s třemi hvězdičkami („Pane šikovateli sem, pane šikovateli tam“), každý rok jedna distinkce; o jedno povýšení přišel, protože ustupovali a nechali za sebou veškeré vojenské písemnosti, nemluvě o výzbroji a výstroji. Naučil se jezdit na koni a dalo se říct, že to miloval. Jízdu na koni měřil a oceňoval svět a možnosti člověka. Jestliže může člověk vnutit svou vůli nejsilnějšímu zvířeti, má šanci uspět i jinde. Dostal se z Prahy až do Itálie. O Itálii mu nemusí do smrti nikdo už nic říkat. Itálie je nejkrásnější anarchie, jaké se kdy člověk dopracoval, i když, jak říkají svorně Zuzana, Artur a Mussolini, jezdí teď v Itálii vlaky včas. A dostal se z Itálie zase nazpátek do Prahy, to se taky počítá. Vybavil si dost tváří, které už zpáteční cestu na této zeměkouli zmeškali. Vzdychl si. Časem se z válečných vzpomínek stal pro Emila symbol něčeho, co vyjádřila jeho italská mandolína (koupená za dva a půl měsíčního žoldu a pár vojenských svršků prodaných civilistům); v jejích tónech každá melodie o poznání zesládně. *Ó sole mio. Benátský festival. (Pes jitrničku sežral...)* Každá mužnost se zdá o něco mužnější. Za chvíli jim něco zahraje a zazpívá. Co jako voják kdysi dokázal, nic nesmaže; ne v jeho mysli. Včetně toho, jak nepříjemné je zabít někoho, koho člověk ani nezná, koho nikdy neviděl; otce podobných rodin, jako je jeho, nebo dokonce budoucí otce, syny podobných otců, jako je sám; bratry, přátele. Ale je to zároveň pořád lepší, než se nechat zabít sám (v tom už si ve své hlavě udělal jasno) od neznámého člověka, který je možná stejně modrooký, plavovlasý a teď už s pěkně se zakulacujícím břichem jako Emil Ludvig, jen proto, že se narodili a odrostli chlapeckým šatům, když se vyhlásila válka.